Hajdúsági Tükör

15. évfolyam 4. szám | 2022. negyedik negyedév, tél | Kulturális és közéleti magazin | Ára: 500 Ft

Néhány cím a tartalomból:

„Hova is ejtettem magam...” Száz éve született Nemes Nagy Ágnes ... 2
A csoda ... 3
Málenkij roboton, a halál torkában ... 4-5
A puszta iskolái ... 5-7
A böszörményi piac egykor ... 8-9
Égboltot beragyogó pásztortüzek ... 10-11
Állatasszisztáció ... 12-13
Nem csak egy tánc volt az élete ... 14
Jazz a lelke mindennek ... 15
Portrévázlat Kampler Kálmán festőművészről ... 16-17
Hajdúnánási évszázadok ... 18-19
Ünnepi gondolatok ... 19-21

Mezőné Szabad Erzsébet

„Hova is ejtettem magam…”

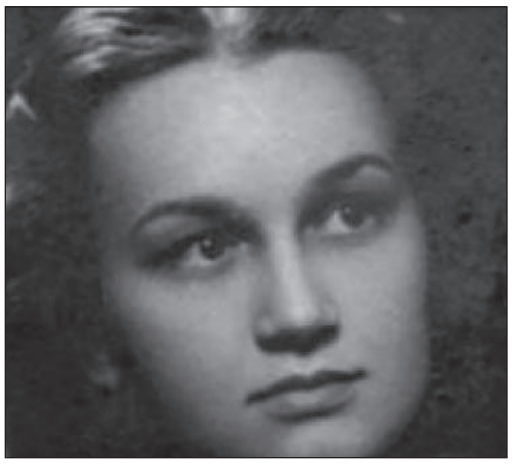

Elmélkedve

Mit kéne tennem? Nem tudom.
A kezem összekulcsolom.
Ülök az ágyon szótalan.
Hová is ejtettem magam?
Összefonom ujjaimat.
Ennyi maradt: a mozdulat
A hitből, és gályára vont
Őseimből maradt a csont.
Hová forduljon hát az ész?
Pedig jó volna szégyenét
A szóval, mely megsejteti,
Kimondani, s elrejteni.

BÖSZÖRMÉNYI FELMENŐK

Ebben az évben Nemes Nagy Ágnes születésének 100. évfordulójára emlékezünk. Ősei után kutatva az alábbi – böszörményiek számára érdekes – bejegyzésre bukkantam Szilágyi Judit családfaelemzésében:

„A (Nemes) Nagy család névadó őse Nagy Márton (I./1.), a Szabolcs vármegyei Rácböszörmény (utóbb Hajdúböszörmény) főbírája volt. Az 1636. június 20-án II. Ferdinándtól kapott armális (vagyis birtokadománnyal nem járó, de címerrel ellátott nemesi levél) eredetije ma már nincs a Nemes Nagy-hagyatékban, valószínűleg még a 19. században elveszett. Fia, Mihály (II./1.) még böszörményi születésű, de valószínűleg ő már elköltözött Bereg megyébe.”

A költőnő felmenői között említésre méltó az egyik nagyapa, aki többfelé utazott a világban, s az ő egyiptológiai szakkönyvében talált rá Ekhnáton fáraó személyére Nemes Nagy Ágnes. Valószínű ezzel magyarázható, hogy a fáraó alakja több versében is megjelenik, s a Napforduló egyik ciklusát róla nevezte el. A költőnő apja főügyész volt, de sokrétű társadalmi, politikai és egyházi tevékenységet folytatott. Unokatestvérét vette feleségül. A szülők Trianon után, 1921-ben költöztek Budapestre, Nemes Nagy Ágnes már itt született. Az édesanya idegbetegsége meghatározta lánya sorsát is, egész életében attól félt, hogy örökölte anyja betegségét. Ugyanebben a forrásban olvashatjuk Nemes Nagy Ágnes vallomását is. *„Felmenőim többnyire református papok és ügyvédek voltak. Meg kell azonban vallanom: gályára vont ősről csak legendák alapján beszélhetek. […] a legendát, a benne levő etikai erőt tisztelem, közel áll hozzám, így került verseimbe is.”*

ISTENKERESÉS

Ez az erős protestáns szellem meghatározta életét és gondolkodásmódját, olyannyira, hogy a teológiai irány is felmerült a pályaválasztás során. A Baár-Madas Református Leánylíceumban kitüntetéssel érettségizett. Itt az igazgatóként dolgozó Áprily Lajos nagy hatást gyakorolt Nemes Nagy Ágnesre. Ezt követően a Pázmány Péter Tudományegyetemen magyar-latin és művészettörténet szakon végzett, tehát a művészi tehetségének kibontakoztatása erősebbnek bizonyult a teológiai iránynál. Nemes Nagy Ágnesnek (sem) adatott könnyű sors. A II. világháború alatt férjével, Lengyel Balázzsal zsidókat mentettek, de legkedvesebb tanárát, Szerb Antalt nem sikerült megmenteniük, a holokauszt áldozata lett. (A költőnő 1997-ben megkapta a Világ Igaza-kitüntetését, Lengyel Balázzsal együtt). Az ötvenes években mellőzték, (visszautasította a Rákosiról szóló óda megírását) műfordításokból élt, illetve középiskolában tanított. Majd a 70-80-as években lett elismert képviselője a magyar irodalmi életnek. Súlyos betegségben, sok szenvedés után halt meg 1991-ben. A mű a Szárazvillám című kötetben jelent meg, amibe az 1946 és 1957 között keletkezett versei találhatók. Nemes Nagy Ágnes kevés istenes verset ír, de a perlekedés, vívódás Istennel, az istenkeresés meghatározó a munkásságában. Ezen alkotás előtt is olyan költemények találhatóak a kötetben, amelyek az Istentől való eltávolodás fájdalmát írják le (Patak; Kiáltva). Hozzájuk hasonlít a választott mű is. Nem vállalkoznék arra, hogy Nemes Nagy Ágnes költeményét megfejtsem, csak arról tudok írni, hogy számomra mit üzen a vers. Úgy érzem, hogy a lírai én, a beszélő nagyon nehéz élethelyzetben van. Egyrészt a „szótalan” kifejezés utalhat erre, ami nem ugyanazt jelenti, mint a szótlanul. A „szótalan” embert a szavai, s ezáltal a gondolatai is cserbenhagyták. Másrészt a „Hova is ejtettem magam” sor jelezheti ezt az életérzést. Olyan tehetetlenség lett úrrá rajta, amelyben nem lehet észszerűen cselekedni. És ebben a pillanatban, a lelki ürességben is ott van az ösztönös mozdulat, amit az ősöktől tanult a költőnő, a generációkon átívelő, szinte génjeinkbe kódolt minta: imára kulcsolja a kezét. De ez mégis kevés, hisz önmagában az egyházhoz való tartozásnem ad örök üdvösséget, csak akkor, ha Jézus Krisztust elfogadjuk személyes Megváltónknak. S erről az egyéni imaharcról, küzdelemről is szól ez a mű. Megérthető-e az Isten titka ésszel? Kimondható-e szavakkal? Megtalálható-e Isten ebben szenvedésekkel teli világban? Ilyen kérdésekre keresi a válaszokat a költőnő. És úgy tűnik, hogy nem egyszerű a felelet, hisz az ész megszégyenül, ha a hitről van szó. És az is titok, hogy a versekben tudatosan kicsiszolt szavak mögött a költőnő lelkében milyen érzelmek játszódtak le, amikor Istennel beszélgetett. Ugyanakkor tény, hogy a kortársak, Nemes Nagy Ágnes méltatói, rendre kiemelik erkölcsi tartását, melynek gyökerei a hitvalló őseink példájában rejlik.

Felhasznált források: Szilágyi Judit: A furcsán pöndörödő szál” Nemes Nagy Ágnes családfája, Kortárs 2012 július
https://ujvarosonline.hu/társadalom/talalkozasok-100-eve-szuletett-nemes-nagy-agnes
https://epa.oszk.hu/00300/00381/00172/EPA00381_kortars_2012_07-08_11444.htm
https://index.hu/fortepan/2016/10/10/az_irodalom_maganelete_a_hatvanas_evekben/

Mezőné Szabad Erzsébet

A szerző a Bocskai István Gimnáziumban érettségizett 1979-ben. Magyar-orosz szakon végzett a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, s 1984 óta a Bocskai István Gimnázium tanára. A Hajdúböszörmény Kálvin téri Egyházközség gyülekezeti újságjába hitmélyítő céllal ír rövid versértelmezéseket a magyar irodalom vallásos témájú verseiről. Összeállítója a gyülekezetben tartott zenés irodalmi esteknek.

Hajdúsági Tükör

Kulturális és közéleti magazin. Kiadja: Szabadhajdú Közművelődési Média és Rendezvényszervező Közhasznú Nonprofit Kft.
Felelős kiadó: Bertalan Imre. Szerkeszti a Szerkesztőbizottság. Elnöke: Varjasi Imre. ISSN 2060-4173.
Fotók: Horváth Tamás • Korrektor: Sz. Kupás Csilla • Design és tördelés: Gargya Brigitta
Szerkesztőség levélcíme: 4220 Hajdúböszörmény, Bocskai tér 4.
Vegyes terjesztésű. Megvásárolható: Hajdúböszörmény, művelődési központ, városi könyvtár, Kálvin téri Videotéka, református és görög katolikus egyházközösségek
Nyomdai munkák: Center-Print Nyomda Kft. • Felelős vezető: Szabó Andrea

Nagy Gáborné

A csoda

November vége volt. A pincékben már kiforrt a bor, a zöldség elvermelve, a homokban várta, hogy a háziasszony jóvoltából belekerüljön a vasárnapi húslevesbe. A kamrában rudakra akasztva lógtak a rafiára kötözött szőlőfürtök, a padláson szétterítve száradt a dió.

EMLÉKKÉP AZ 50-ES ÉVEKBŐL

Ősz volt, hideg, esős, nyirkos ősz. Napközben még sárban jártunk, de éjszakánként a tél már előre küldte hírnökét, a fagyot, hogy jelezze, hamarosan megérkezik. Munka végeztével az emberek behúzódtak a tűzhely, a meleg kályha mellé, az állatok az istállóban várták, hogy enyhüljön az idő. De a tavasz még messze volt. Reggelente a baromfiólban a kakas későn kelt, álmosan kukorékolt néhányat, majd szárnya alá dugva fejét békésen aludt tovább, míg csak meg nem jelent a gazdasszony, hogy kiengedje őket. A reggeli nap első sugarai még erőtlenül törtek át a ritkuló ködön. A deres fákon varjak károgtak, siratva a nyár bőségét, jelezve a kemény tél közeledtét. A bokrok ágai között verebek csiripeltek. Fázósan összebújtak, tollazatukat felborzolva próbáltak védekezni a nyirkos hideg ellen. A fák alatt, a zörgő avarban madarak kutattak némi eleség után. Reggelente álmosan, fázósan indultunk az iskolába. Beszélgetni se volt kedvünk. Ha mégis megszólaltunk, a leheletünk látszott a levegőben. Nem szerettük a novemberi, hideg, ködös reggeleket. Jócskán benne jártunk már a tanévben. Ismerkedtünk a betűk, a számok világával, magoltuk a verseket, a szabályokat, dolgozatot írtunk, és féltünk a feleléstől. A tízperceket szívesebben töltöttük a tanteremben, nem volt kedvünk kimenni az udvarra. Őszi szünet akkoriban nem lévén, már nagyon vártuk a decembert a csodás ünnepekkel, a kéthetes téli szünettel. Igaz, mielőtt átadtuk volna magunkat a vakáció nyújtotta örömöknek, az utolsó napon „kikaptuk" a félévi értesítőt, ami kinek öröm volt, kinek pedig erős figyelmeztető a tanulás jövőbeni intenzitására vonatkozóan.

Addig persze kinyílt még néhányszor a rettegett napló, kiosztásra kerültek a dolgozatfüzetek, illetve megszeppenve álldogáltunk a tábla vagy a tanári asztal előtt, számot adva tudásunkról, esetleg annak ellenkezőjéről. Ez némiképp beárnyékolta az ünnepvárást, de elfogadtuk a megváltoztathatatlant, s igyekeztünk szorgalmasan tanulni. A Bethlen utcai iskolában akkoriban váltott tanítás folyt. Ez azt jelentette, hogy a felsősöknek délelőtt voltak óráik, majd egy óra körül átadták a helyüket az alsósoknak, illetve bizonyos idő után cseréltek. Azon az emlékezetes napon – november végén jártunk –, mi éppen délutánosok voltunk. A tanítás végén, a sorakozó és a kórusban mondott „Viszontlátásra!" után felszabadultan léptünk ki az iskola kapuján. Elindultunk hazafelé. Sötét este volt már, csak a házak apró ablakaiból szűrődött ki némi fény, illetve az utcai lámpák világítottak igen halványan.

A REMÉNY CSILLOGÁSA

A Téglási utca sarkához közeledve már messziről látszott a boltból kiszüremlő fény. A vásárlók teli szatyorral vagy cekkerrel léptek ki az ajtón. A bolt előtt, fázósan összehúzva magukat, asszonyok beszélgettek, a férfiak csizmában, vatelinbéléses kabátban, kucsmában, biciklire támaszkodva, megvitatták a napi politikát, majd sietősen elindultak hazafelé.

A kirakatban, gyér megvilágításban mindennapi élelmiszerek, egyéb apró cikkek csalogatták, inkább csak tájékoztatták a vásárlókat. Mint mindig, most is odapillantottunk. Már készültünk továbblépni, amikor hirtelen megtorpantunk. A lélegzetünk is elállt. Az ecet, a cikóriakávé és az Ultra mosogatópor között ott álldogált néhány aprócska, piros sztaniolba burkolt csokimikulás. Mellettük piros celofánzacskó és pár szem Konzum szaloncukor. A szívünk hirtelen megtelt melegséggel. Ez azt jelenti, hogy hamarosan jön a Mikulás!

Álltunk, és sóvárogva néztük a CSODÁT. Vajon kerül-e ezekből a mikulásokból – ha csak egy aprócska is – a kivételesen igen gondosan kitisztított, kifényesített és ablakba állított cipőnkbe? – találgattuk. Netán egy mikulászacskó tele édességgel, néhány szem szaloncukorral, mogyoróval, csokoládéval, talán még egy aprócska játékkal is? – lódult meg gyermeki fantáziánk. Az sem baj, ha van benne virgács, amit az orgonabokorról vágott le a „Mikulás". Nem baj, csak jöjjön végre, és hozzon valamit!

Már várjuk, nagyon várjuk!

Valamennyien átéltük ezt a csodás pillanatot, pedig volt köztünk olyan, aki a kitisztított, ócska kis cipőjében december 6-án reggel legfeljebb egy almát, néhány szem diót, esetleg egy aprócska orgonavesszőt talált, vagy néha még azt sem, mert mire a Mikulás hozzájuk ért, valahogy mindig kiürült a zsákja. De a remény ott csillogott az ő szemében is.

Gyorsan kiszámoltuk, hányat kell még aludni, míg megérkezik a Mikulás, vagy ahogy akkoriban nevezték, a Télapó. 10 nap. Még 10 hosszú nap! Amint ott örvendeztünk, egyikőnk hirtelen felkiáltott: – Esik a hó! Hitetlenkedve néztünk hátra, és tényleg! Először csak néhány hópehely hullt az arcunkra, a kinyújtott tenyerünkre, de rövidesen az utcai lámpa gyér fényénél láttuk, hogy egyre sűrűbben, egyre nagyobb pelyhekben hull a hó. Mi álltunk az ünnepi kirakat előtt a november végi hóesésben, elbűvölve néztük az újabb csodát, a természet jókor jött ajándékát, és boldogok voltunk, mert ebben a Mikulás-váró hangulatban, váratlan ajándékként megérkezett a Tél. Lassan elindultunk hazafelé. Mire hazaértünk, már vékony fehér lepel borította a fákat, a háztetőket, az utakat. A mi gyermeki lelkünk pedig tele volt örömmel, mert történt valami, valami igazi CSODA, ami váratlanul megszépítette a szürkének induló, sivár napunkat. Ezzel számunkra elkezdődött az ünnepvárás semmihez sem hasonlítható, boldog időszaka.

Azóta, ha fázós téli estéken hazafelé bandukolva meglátom a kisboltok kirakatából kiszűrődő halvány fényeket, gyakran eszembe jut az a régi-régi, november végi este, amikor is egyszerre élhettük át a gyermeki csodavárás és az első hóesés nyújtotta örömök varázslatos pillanatait.

Emlékezés

Varjasi Imre

Málenkij roboton, a halál torkában

A Magyar Országgyűlés 2012. május 21-én november 25-ét a Szovjetunióba hurcolt magyar politikai rabok és kényszermunkások emléknapjává nyilvánította. 1953-ban ezen a napon érkeztek meg Magyarországra a Gulág lágereiből hazabocsájtott első rabok.

SZISZTEMATIKUS DEPORTÁLÁS

Korábban ez a téma, a málenkij robot kérdésköre a kommunizmus idején tabu volt, csak a kilencvenes évektől kapott nyilvánosságot. A málenkij robot rideg számadatai mögött embersorsok húzódnak meg, az özvegyen maradtaké, a rokkantan hazatérőké, a gyermekeiket életük végéig gyászoló édesanyáké, a kedvesüket még évekig visszaváró fiatal lányoké. A málenkij robotról a túszok egy jelentős részét a Szovjetunió legtávolabbi táboraiba, a GULAG-okba szállították. A Hajdúságban szisztematikusan gyűjtötték össze az embereket. A térség nagyobb városaiból válogatás nélkül, utcáról utcára, házról házra járva hurcolták el a lakosokat. 1944. október 28-tól Hajdúböszörményből 274 civil lakost vittek el. A tizenéves diáktól a hetvenedik évében járóig, lányt, asszonyt, mindenkit elhurcoltak. Közülük eddigi ismereteink szerint 219-en soha nem tértek vissza otthonukba. Hajdúnánásról 760 polgári személy került szovjet fogságba. A Balmazújvárosról elhurcoltak száma pedig meghaladta az ötszázat. Ismereteink szerint a Hajdúságból a krasznalucsszkai (Krasznij Lucs), balti (Bölc) tulai, kolymai, benderi, kisinyovi, belci, tiraszpoli munkatáborokba a foksányi elosztóba, valamint több más, Urálon túli, szibériai gulágba hurcolták az embereket, akik közül nagyon kevesen tértek vissza otthonukba. A kényszerlakhelyre deportáltakat leírhatatlan körülmények várták. A lakatlan vidékeken lyukas tetejű barakkokban, bútor- és fekhely nélküli, fűtetlen hodályokban helyezték el őket. Rendszertelenül érkező élelmiszer-ellátással, elemi higiénés feltételek nélkül. A táborokban hatalmas volt a halandóság. A romániai foksányi elosztó táborban például folyamatosan 20-30 ezer fogoly várt a továbbszállításra. Ekkora létszám mellett szinte naponként kellett latrinákat ásni, amely 5 méter mély, 6 méter széles, 15 méter hosszú árok volt, s a tetejére gerendát helyeztek. A visszaemlékezők megemlítik, hogy a járványos hasmenés miatt a latrinánál mindig hosszú sorok álltak. Sok legyengült fogoly beleesett a gödörbe a gerendákról. Nem lehetett rajtuk segíteni, azonnal elmerültek. Amikor a latrina már megtelt, akkor betemették és újat ásattak. A gulágok poklát 700 ezer magyar honfitársunk szenvedte el. Közülük majd 350 ezren vesztették életüket a szovjetek haláltáboraiban. A hajdúböszörményi civil lakosok közül a szovjet megszállást követően, 1944. október 28-tól módszeresen, több transzportban hurcolták el az embereket. Járták az utcákat, s vitték el a lakosokat. A Kéky-, a Seiler-, a Csatári-, a Sóvágó-családok és a többi böszörményi elhurcolt tragédiája az egész várost érintette. Szinte alig akadt olyan, akinek rokona, ismerőse, barátja ne szenvedte volna el az értelmetlen, barbár bosszút. Német nevű az elhurcoltak között alig található, a hadifoglyok létszámának feltöltése szintén kizárható lévén, ezrével estek fogságba a fronton harcolók. Elsősorban tehát a munkaerőhiány hátországbeli feltöltésére gyűjtötték össze az embereket. Gondoljuk végig azt a szituációt, például, amikor a védtelen civilek közül találomra kiragadtak néhány embert! Szinte lehetetlen beleélnünk magunkat e képtelen és embertelen pillanatba. Pedig sok más mellett ismerünk olyan esetet, amikor apa és gimnazista fia, id. Kéky Gyula és ifj. Kéky Gyula nem tért vissza soha szerettei körébe. Az édesanya, Kéky Gyuláné, Eszter néni így idézte fel a történteket: *„Hiába sírtunk, könyörögtünk, csak terelték őket kifelé puskával, kit a házból, kit az udvarból, egy szál ruhában, élelem nélkül, úgy, ahogy éppen voltak... Vártuk reszketve, mikor engedik őket haza, de mondták az emberek, hogy nem maradtak Böszörményben, kihajtották őket a városból másfelé."*

Rabok raporton, Kolymán

BÖSZÖRMÉNYI TÚSZFOGLYOK

S, hogy kiket érintett a szovjetek önkényes tette? A válasz röviden: az egyszerű böszörményi embereket. Bővebben kifejtve, például 84 földművest, 40 szakmunkást, 12 értelmiségit, 14 tanulót – segédet - köztük fiatalkorút is -, 10 állami alkalmazottat és más kétkezi foglalkozást végzőt. Hajdúböszörményből december 30-án is vitték el embereket Balmazújvárosba, majd 1945. január l-jén és 5-én már a lakásokból ugyanoda, ahol csak „utolérték" a korábban elhurcoltakat a városházára, és az ottani Semsey-kastélyból kialakított táborba.

De oda gyűjtötték az embereket a többi környékbeli településekről is, mint például Hajdúszoboszlóról, Berettyóújfaluból, Mikepércsről és Derecskéről is, majd a balmazújvárosi lágerben koncentrált polgári lakosságot január 13-án bevagonírozták és útnak indították őket, étlen-szomjan a fűtetlen marhavagonokban, az ismeretlenbe. Az útjuk Szegeden át, a mai romániai Arad, Brassón keresztül Foksányba vezetett, majd ott elosztották a foglyokat. A szállítás után érkeztek meg az életben maradottak a szovjet lágervilág mintegy kétezer táborába. Azokat, akiket a debreceni Pavilon laktanyában tartottak fogva, Máramaros-szigeten keresztül Kijev irányáb,a az Ural felé vitték. Hajdúböszörményből a mostani Ukrajna területén található Krasznij Lucs bányatelepére Krasznoluscszkára, a moldáviai Benderibe hurcoltak civileket. Krasznij Lucsba szállították 1945. január 13-án a balmazújvárosi Semsey-kastélyban lévő gyűjtőből például Nikodémusz Etelkát (ő visszatért szüleihez), Vendel Rózsát és testvérét, Mátyást, Marjai Imrénét, Korom Klárát, Sarkadi Attilát és testvérét, Jenőt, Rajter Mátyást, Láda Imrét, Leiter Gergelyt, Szabó Balázst, Henrik Rózát és testvérét Imrét, Kövér Dezsőt – őt 1947-ben egy másik ukrajnai, az almaznajai táborba szállították át - Hubert Erzsébetet. Sorolni is torokszorító az ártatlan áldozatok névsorát. Kutatásom alkalmával egy másik település elhurcoltjának naplóját tanulmányozva bukkantam egy böszörményi rab említésére. A hajdúböszörményi Kerekes Károly a szovjet Krasznij Lucsban, annak krasznolucsszka-i táborában a IX. század II. szakasz I. rajában dolgozott, ő vezette a brigádot. Elsősorban bányamunkára rendelték őket. Kerekesről még annyit tudhatunk, hogy ő a körülményekhez képest jobban bírta a nehézségeket. A szakaszról a böszörményi Kerekes Károlyról a következőket írta naplójába a balmazújvárosi fogoly, Szarvas Ferencné 1945. március 14-én. *„Most nem lehet kimenni a bányába, fenn dolgozunk. A fát beviszik, ezzel támasztják alá, hogy be ne omoljon a bánya. MOST MÁR AZTÁN NEM KAPUNK ENNI! Csak kenyeret a lágerben. Mi egy kilót kapunk, akik nem a bányában dolgoznak azok felet. A leves egy féle, búzaleves, ami nagyon rossz… Olyan hideg van kint, hogy befagy a mosó vizünk. Pustol a hó. Ezen a napon azt hittem, hogy itt a vég. Ilyen időt még nem láttam. Alig tudtunk a hegyről lemászni. Kerekes ment elől, ő a legnagyobb, ő még erős, megeszik mindent. Nem finnyás, mint Erzsike.*

(Erzsike a naplót író húga volt. A szerző.) Hónaljig süllyedtünk a hóba. Mire beértünk a szempillánkon is jégcsap, a ruhánkra vastagon fagyott a hó.

„DÁVÁJ, DÁVÁJ, KICSI MUNKA”

Nem kímélték a szovjetek Seiler Balázst és ikertestvérét, Imrét sem. Őket a katonák a jószágok mellől hurcolták el. Az ok, hogy nevük hangzása németes volt. Időközben az egyik fiút elengedték, mondván ő szlovák nemzetiségű, ami igaz is volt. Igen ám, de a testvért továbbra is fogva tartották vélt németsége miatt! Előbb a balmazújvárosi gyűjtőtáborba, onnan Debrecenbe, majd Románián át a gulágra, eddig ismeretlen táborba szállították, ahol 1945. január 15-én Seiler Balázs meghalt.

Seiler Balázs elhurcolt

A hétgyermekes édesapáért hiába próbált minden követ megmozgatni felesége, aki egyébként várandós volt az elhurcolttól, eredménytelenül küldte be kérvényeit. A szovjet hatóságok még csak nem is reagáltak a főispáni és minisztériumi kérésekre. A család tragédiája azonban nem ért véget az apa halálával. Időközben, 1945. augusztus 12-én a gulágon elpusztult Seiler felesége, ikergyermekeket szült. Az első leány halva született, míg a második, Erzsébetnek anyakönyvezett csecsemő, 1945. december 3-án halt meg. Az édesanya (szül: André Margit) végül a szülők és rokonok támogatása mellett, tisztességben nevelte fel gyermekeit.

Varjasi Imre

Cikkünk szerzője a hajdúböszörményi fióklevéltár vezetője, helytörténeti kutató, szerkesztő és publicista.
A helyi értéktár elnöke, a Szabadhajdú hetilapnak 32 éve szerkesztője, a Hajdúsági Tükör szerkesztőbizottságának elnöke. Tudományos-ismeretterjesztő könyvek szerzője, tanulmányok, újságcikkek írója. Szerzőnk hittel vallja: *„Dolgom, hogy hidat verjek múlt és jelen között. S ennek a hídnak a pilléreibe beépítsem mind azt, amit a jövőbe átvinni érdemes.”*

Tatár Antal

A puszta iskolái

Az egykor szebb időket megélt tanyavilág, mint településforma kulturális hírmondói a tanyasi iskolák. A város határában lévő hajdani tanyasi iskolák, kulturális emlékként, néhány éve Hajdúböszörmény települési értéktárába is felvételt nyertek.

A TANYAVILÁG KIALAKULÁSA

A Hajdúböszörményhez tartozó határt 1778-ig földközösségi rendszerben művelték. 1778–1883 között felmérték és véglegesen megállapították az egyes telkek után járó földek használati jogát, elkülönítették a közösségi erdőket, legelőket, amelyek ezen túl is köztulajdonban maradtak. A 19. század közepétől a telkek után járó földek polgári értelemben vett magántulajdonná váltak. Ekkor még a határ különböző részeit fordulókényszerrel művelték. Az első tagosítás 1841–1889 között történt. Ez tette lehetővé az önálló tanyagazdaságok, a modern kisparaszti mezőgazdálkodás kialakulását. A közösségi földek jelentős része is felosztásra került a birtokosok között, azonban a többi hajdúvároshoz hasonlóan, itt is megmaradtak a pusztai legelők, valamint a közös erdők a 20. század közepéig.

A Hajdúságban lényegesen későbbre tehető a tanyavilág kialakulása, mint az Alföld más területein. A határhasználat és a gazdálkodás rendjén kívül, a tanyarendszer kialakulására hatással volt a településrend is. Györffy István településtörténeti kutatásaiban, a kétbeltelkes városok vonatkozásában tett megállapítása alapján, a tanyák akkor kezdtek létrejönni, amikor az ólas és szérűskertek igás és kezes jószágait kitelepítették az öröktulajdonú szántóföldekre. A Hajdúságban tanyákat a közös használatú földterületek felosztását és a tagosítást követően, a 19. század végén kezdenek el építeni. Igazi tanyákat a módosabb gazdák hoztak létre, tömeges kiköltözésekre a 20. század elején, illetve az I. világháború után került sor. Az 1920-as népszámlálási adatok szerint a város lakóinak száma 28706 fő, amelyből 7603 a külterületeken (tanyákon) élt. Hajdúböszörmény külterületeinek tekintetében hasonló problémákkal kellett szembenézni az 1900-as évek elején, mint országszerte. A kiterebélyesedett tanyavilágban a 6 év feletti lakosság jelentős része analfabéta vagy mélyen aluliskolázott volt. 1910-1920 között mintegy 30 %-kal növekedett a külterületeken élő iskolaköteles korosztály létszáma.

A KLEBELSBERGI NÉPISKOLAI PROGRAM

Az 1920-as évek kultúrpolitikájának fontos része volt a közoktatás ügye, amelynek alapelemévé vált a tanyasi vándor- és népiskolák építése, szervezése. Az 1921. évi XXX. törvény elrendelte minden 6. életévét betöltött gyermek kilenc tanéven át történő iskolába járását, 6–12 éves kor között mindennapos népiskolába, 12–15 éves kor között ismétlő népiskolába. A törvényt nem teljesítő szülők számára súlyos büntetést helyeztek kilátásba. Az 1922-ben kiadott miniszteri rendelet értelmében megszervezésre

Vid pusztai népiskola

került a vándortanítói intézmény. Tanyavidékeken vándortanítók alkalmazását szorgalmazta a rendelet. Helyi illetékességre bízta a tanításra alkalmas helyiség, a taneszközök és a tanító szolgálati lakásának biztosítását. 1949-ig működtek az országban vándortanítók. Klebelsberg kultúrpolitikájának fontos eleme volt a magyar lakosság műveltségi szintjének emelése. A kultuszminiszter nem tartotta elegendőnek, ha a nép éppen csak megtanul írni, olvasni és számolni, a félműveltséget rosszabbnak tartotta a tudatlanságnál. A tömegek műveltségi szintjének és kulturáltságának emelését népiskolák felállításával, és az iskolán kívüli népművelés megszervezésével kívánta megvalósítani. 1926-tól óriási népiskolai program bontakozott ki, ebben az évben törvény is született a „mezőgazdasági népesség érdekeit szolgáló népiskolák építéséről és fenntartásáról”. Az országot 5 km sugarú körökre osztották, a törvényhatóságokat, illetve a földbirtokosokat kötelezték, hogy népiskolákat állítsanak. Az Alföld elszórt, az iskoláktól távol, tanyákon élő, közel egymillió ember számára 1925-1932 között, 5000 népiskolai

tanterem és tanítólakás épült fel az országban. Nagyszabású program indult 1927-ben az iskolán kívüli népművelés elterjesztése céljából. Az ország 6 éven felüli lakosságának 12 %-a nem tudott írni és olvasni, voltak országrészek, ahol ennél lényegesen rosszabb volt a helyzet. Önképző egyesületek létrehozását tervezték, ahol a felnőtt lakosság megtanul írni-olvasni. A reformok megvalósítása számos akadályba ütközött: a törvényhatóságok és a földbirtokosok nem igazán támogatták a törekvéseket. A minisztérium szankciókkal próbálta irányítani a reformok megvalósítását. Sokan azok közül is ellenálltak, akik számára kitalálták a programot. Szegényparasztok és munkásszülők sokaságát kellett megbüntetni, mert gyermekeiket nem járatták iskolába. Az indok mindig ugyanaz volt, a szegénység, télen ruhája nem volt a gyereknek, amiben iskolába járhatott volna, nyáron pedig segíteni kellett a ház körül vagy a földeken.

TANYASI ISKOLÁK A BÖSZÖRMÉNYI HATÁRBAN

A Magyar Statisztikai Közlemények 1910 és 1920 évi adatai alapján, a város külterületein (tanyákon) élők körében nagyon magas volt az írástudatlanok száma. Összevetve az országos átlaggal, a böszörményi tanyavilágban élő, 6 éves kor feletti analfabéták arányát, megállapítható, hogy nagyságrendekkel meghaladja azt. A rendkívül magas írástudatlanság és a tanyán élő iskoláskorúak oktatása, miként az ország más területein, így Hajdúböszörmény vonatkozásában is komoly, megoldandó feladat elé állította a döntéshozókat. A város elemi iskolái az 1900-as évek elején súlyos tanteremhiánnyal, a tanyavilágban pedig épülethiánnyal küzdöttek. A várostól távolabb eső tanyákról hatalmas távolságokat kellett megtenni a tanulóknak, hogy eljussanak nap mint nap az iskolába. A külterületeken élők jogos óhaja volt, hogy a tanyavilág gyermekei részére, egyes távoli határrészeken iskolák épüljenek.

Az első nem hivatalos tanyasi iskola a Réten létesült, ahol ekkor képesítés nélkül tanítottak. A magánjellegű iskola után, 1922 novemberétől egy törvényesen működő intézményben kezdődött el a tanítás, a tanya 422. szám alatti épületben (Bársony-iskola). A város és az egyház a tanyasi iskolák ügyében közös bizottságot állított fel a tanfelügyelet bevonásával, amely újabb tanyasi iskolák létesítését tűzte ki célul. A megállapodás szerint a helyről mindenütt a város gondoskodik, az iskolák fűtéséről, az épületek karbantartásáról, a tantermek berendezéséről és tanerővel történő ellátásáról pedig az egyház. Az első hivatalos tanyasi iskola 1921-ben Bodán nyitotta meg kapuit. Tehát 1921-től református iskola működött Bodán, 1922-től a Rét I (később Bársony-iskola), 1923-tól a Rét II. református (rókaháti) iskola. 1925 szeptember 30-án dr. Beninth Arthur miniszteri tanácsos, Vasady Lajos hajdúmegyei királyi tanfelügyelővel vasúton, Hajdúnánás felől érkezett a város határába, a vidi állomáson leszállva találkoztak Böszörmény elöljáróival, hogy a létesítendő tanyasi iskolák ügyében terepbejárást tartsanak. A város részéről a polgármester és a mérnök, a református egyház képviseletében pedig az iskolaszéki elnök vett részt a találkozón. A delegáció a Vidi-földet járta be ideális iskolahelyek kijelölése céljából. A szemlét tartó bizottság megállapodott abban, hogy új iskolákat építenek a Hármasnál, a Rókaháton és Viden.

A bakóháti iskola

Ezen előzményeket követően került átadásra 1926-ban a Rét III. református (bakóháti) és a Hármashalmi katolikus iskola, valamint a Rókaháti iskola új épülete. A Klebelsberg tanyasi iskolai program idején épült, 1926-ban a Vidpusztai tanyasi iskola is, amely ebben az időben nem tartozott Hajdúböszörmény közigazgatási területéhez. 1930-ban létesült a görög katolikus fenntartású Dedőháti iskola, a Polgár felé vezető út mellett, ma 35-os főút... 1939-ben újabb négy iskola épült a tanyavilágban: Hajdúböszörmény-Zelemér Állami Népiskola, Hajdúböszörmény Hatlyukú-hídi Állami Népiskola, Kispród I. (Vándor iskola) és a Hajdúböszörmény-Vidi Állami Népiskola. 1948-tól a tanyasi iskolák állami fenntartás alá kerültek. A fenntartóváltásokkal változtak a tanyasi iskolák nevei, sok közülük valamelyik böszörményi iskola tagintézményévé vált. Az iskolák hivatalos nevei és a lakosság által használt nevek sem minden esetben egyeztek meg. Az 1950-es években tovább nőtt a tanyasi iskolák száma, megindult a tanítás a Kispród II. iskolában 1950-ben, a Nagypródi iskolában 1952-ben, a Dózsa iskolában 1953-ban. 1952-ben kezdődött el Pród és Vid építése, így kezdetben, mint tanyaközpontok, majd külterületi települések segítették a tanyák népének a megélhetését. Ezeken a helyeken már boltok is létesültek, ahol az alapvető élelmiszerek mellett, háztartási és munkaeszközöket is be lehetett szerezni.

AZ ÉPÜLETEK

A kezdeti tanyasi iskolák a gazdák által felajánlott épületekben létesültek (lakóház, istálló vagy pajta). Ezek az épületek vályogból vagy sárfalból készültek, többnyire nádfedéssel és agyag padozattal. A Klebelsberg-program idején modern típustervek alapján, téglafalakkal, vörösfenyő tetőszerkezettel és fa padlózattal, hatalmas ablakokkal, bádoglemez tetőfedéssel, a kor építészete szerint modern iskolák épültek. Az iskolához tartozott a tanítói szolgálati lakás, amely 2-3 szobából és kamrából állt. Külön épület volt a tüzelőtároló, az állatok tartására ól. Ezeket az iskolákat a böszörményi határban helybeli iparosok építették, mindenki megelégedésére. A téglát mindenütt a helyszínen vettették, iskolánkén száztízezret. Az alapanyagot a város biztosította. Az épületek többnyire egy tantermesek voltak, csupán néhány iskolában volt két tanterem. A tantermek berendezése rendkívül puritán volt, de a kor követelményeinek megfelelt: iskolapadok, tábla, szekrény, tanítói katedra, valamint a terem fűtését szolgáló kályha biztosította az alapfelszereltséget. A falakat csupán néhány egyszerűbb szemléltetőeszköz díszítette, országcímer és térkép. A működéshez szükséges feltételeket: tüzelő, petróleum, kréta stb. az állam biztosította. Az iskolák többségében petróleumlámpával világítottak, az 1963-as adatok szerint csupán a Bakóháton volt villany, Nagyzeleméren 1972-ben, a Rókaháton 1973-ban lett bevezetve az elektromos áram. A nappali tagozatos oktatás mellett dolgozók iskolája (felnőttek részére VII-VIII. osztály) is működött 1958-1964 között, az iskolák jó részében. A tanyasi iskolák egyfajta kultúrházként is funkcionáltak, helyet biztosítva különböző rendezvényeknek: tanyanapok, bálok, lakodalmak, keresztelők, nagyobb névnapok, nemzeti ünnepek megemlékezései, különböző előadások, színdarabok és mozifilmvetítések. Tekintettel rá, hogy a tanyák, később Pród és Vid vonatkozásában, a településrészek, nagyon messze estek a templomoktól, így az istentiszteleteket is az iskolákban tartották, illetve Pródon a mai napig tartják.

A TANYAVILÁG LÁMPÁSAI

Klebelsberg az 1925-ös parlamenti beszédében egy idealizált falusi tanítóportrét vázolt föl képviselőtársainak: „Olyan tanítói karra van szükségünk, amely szereti a falut: ha egy fiatal tanító élete párjául derék, házias lányt választ, aki szerető szívvel osztja meg vele életét, akkor ez a tanító nem fogja magát elhagyatva érezni, mert a tanya népe, ha benne jóakaratú barátot fog találni, felkeresi és megbecsüli. Nem úgy képzelem, hogy csak a tankötelezetteket oktassa, hanem a népek igazi barátja, lelke legyen a tanító." A egykori tanyasi tanítókkal készített interjúim (Bertalan Endre, Bertalan Béla és Szálkai József) alapján, átfogó képet kaptam a tanyavilágban végzett sokoldalú, elhivatott pedagógiai tevékenységről. A tanyasi iskolákban tanítani csak pedagógus képesítéssel volt lehetséges. A tanítás kezdetben csak délelőtt volt, de a tanulószám növekedésével, néhány iskolában helyhiány miatt délután is tanítottak. Fegyelmezési gondokra nem kellett sok energiát fordítani, mert a tanulók többsége tisztelettudó volt.

A rossz magaviseletű tanulókat pálcázással vagy kukorican térdepeltetéssel lehetett jobb belátásra bírni. Nem volt egyszerű az egy tanteremben elhelyezett különböző évfolyamos tanulók tanítása. Évfolyamonként rövid magyarázás és táblára írás után kaptak a tanmenetben foglaltaknak megfelelően a különböző feladatokat a tanulók, a kikérdezés, számonkérés is hasonló módon történt. A tanító feladata volt az oktatás mellett az iskola fűtése és takarítása is. Természetesen a tanulók és alkalmanként a szülők is segítettek az iskola belső és külső rendjének fenntartásában, tatarozásában.

A tanítók hasonlóképpen, mint a tanyák népe, önellátásra voltak berendezkedve. A csekély havi fizetésük csupán a szerény megélhetésre volt elegendő. Az oktató-nevelő munka mellett sok tanító gazdálkodó tevékenységet is folytatott, így földet művelt, kaszált, apró jószágot, baromfit, sertést, lábas jószágot, esetleg egy lovat is tartott. Szerencsésebb esetben az iskolaudvar mellett kis parcella föld (0,5-1 hold) is tartozott az iskolához, amit a tanító használhatott, megművelhetett, alkalmanként a tanulók is, a szüleik közreműködésével. A pedagógiai munka mellett a könyvtáros, mozigépész és kulturális programok szervezése és lebonyolítása is a feladatok közé tartozott. Segítette a tanyasi lakosokat ügyes-bajos dolgaik intézésében: hivatalos levelek és kérvények írásával, vagy csupán tanácsadással. Mindezek figyelembevételével nem csoda, hogy a tanítónak nagy tekintélye és megbecsültsége volt a tanítványok és a szülők körében egyaránt.

A TANULÓK

A tanyasi szülők a legkönnyebben megközelíthető iskolába járatták gyermekeiket. A korabeli útviszonyokat figyelembe véve, főleg a hideg, csapadékos évszakokban ez egyáltalán nem volt elhanyagolandó szempont. A tanulóknak naponta több kilométert kellett gyalogosan vagy kerékpárral megtenniük, hogy eljussanak az iskolába, és onnan haza. Időnként a mostoha időjárási körülmények (hideg, eső, sár) is alaposan megnehezítették a tanulók dolgát. Sokszor a tanteremben, a kályha mellett kellett megszárítani az átázott ruhákat. A tananyag elsajátítása a gyermekek számára nem volt egyszerű, mivel az órákon a tanító nem tudott elegendő időt szentelni a magyarázásra, ismétlésre, a felmerülő kérdések megválaszolására, az egyéni törődésre. Sokszor a házimunkák tömkelege miatt, otthon sem állt elegendő idő rendelkezésre a lecke megtanulására. Szezonmunkák idején a szülők nem engedték iskolába a gyerekeket, mivel munkájukra elengedhetetlen szükség volt a családi gazdaságokban. Ezen körülmények miatt sok tanuló mélyen alulteljesített, vagy nem tudott megfelelni a követelményeknek.Rendkívül magas volt a korai iskolaelhagyók száma, a tanyavilágban nem ritkán fordult elő, hogy csupán 3-4 elemi osztályt végeztek a növendékek. A gyermekek számára a játék színtere is gyakran az iskola volt, a tanítási órák előtt, a szünetekben vagy éppen a hazafelé vezető úton jutott kevéske idő a korabeli páros-, a kör- és társasjátékok gyakorlására. A tanyasi iskolák tanévenkénti tanulószámait vizsgálva a hiányosnak tűnő levéltári töredékadatok ellenére is megállapítható, hogy a háború kezdetéig folyamatosan növekedett a tanulólétszám. Számításaim szerint 1939/1940-es tanévben, Hajdúböszörmény határában kb. 550 fő járt tanyasi iskolába. Az anyakönyvi naplót vizsgálva, számos érdekes bejegyzéssel találkozik a kutató. Lakóhelyként a tanya számokat tüntették fel, pl.: T 94, T 236, de előfordult az is, hogy csupán a dűlő nevét írták be, valószínűleg annak a tanyának, amelyet laktak, nem volt tanya száma. A tanulók osztályok szerinti születési adatai is beszédesek. Van olyan, aki hatévesen első osztályos, de akad olyan is, aki 10 évesen jár első osztályba. Gyakran találkozni a naplóban az alábbi bejegyzéssel: „Sok hiányzás miatt nem osztályozható". A tanulmányi munkát ebben az időben a jelenlegihez képest fordítva értékelték, az 1-es osztályzat volt a legjobb, az 5-ös pedig a leggyengébb. Az 1960-as adatok szerint, a tanyasi iskolák tanulói létszáma 564fő volt. Volt olyan iskola is ebben az időszakban, amelyiknek tanulói létszáma a 100 főt is meghaladta. Ezt követően folyamatosan csökkenni kezdett az iskolák tanulólétszáma.

Szüreti mulatság a réti tanyavilágban 1949-ben

A HANYATLÁS ÉS A MEGSZŰNÉS IDŐSZAKA

Az 1960-1961-es években erőszakos módon, szocialista típusú termelőszövetkezeteket hoztak létre országszerte, így Hajdúböszörmény határában is. A termelőszövetkezetekbe be nem vitt tanyákkal csupán 800 négyszögöl területet hagytak meg, a többit kisajátították és helyette más területen, sok esetben lényegesen rosszabb minőségű cserefőldet adtak. Elkezdődött a tanyavilág hanyatlása, nehezebbé vált a megélhetés, aminek következtében egyre többen költöztek be a városba. Idővel csak a nagyobb földterülettel rendelkező és legkitartóbbak maradtak kint a tanyákon, illetve azok, akiknek a városban nem volt házuk. A folyamatosan csökkenő tanyasi lakosságra hivatkozva, 1964-ben megszüntették a Tanyasi Iskolák Igazgatóságát. A felsős gyerekek számára tanyasi kollégiumot létesítettek a Hajdúkerület utcán. 1970-es adat szerint 9 tanyasi iskolában, 13 nevelővel 259 fő tanuló kezdte meg a tanévet. Felgyorsult a tanyavilág felszámolása, a kint lakó iskoláskorú gyermekek száma drasztikusan csökkent. Kezdetben a felső tagozatokat szüntették meg, majd fokozatosan bezárták az iskolákat. A legtöbb tanyasi iskola épületét, miután bezárt, elkezdték lebontani, építőanyagát elhordták. Különösen szomorú a Hármashalmi Iskola és a Dedőháti Iskola, később a pród csárda pusztulása, talán még megmenthetőek lettek volna. A Hajdúböszörményhez tartozó hatalmas területeken 14 tanyasi iskola létesült, amelyek közül napjainkra csupán négy épület maradt fent. A Rókaháti Iskola épülete jelenleg magántulajdonban van, a tulajdonosa szépen felújította. Nagypródi Iskola önkormányzati tulajdonban van, emléktáblával ellátva, felújított állapotában kulturális rendezvények helyszíneül szolgál. A Bakóháti iskola elhanyagolt állapotban, akácfákkal benőve árválkodik a Hajdúnánás felé vezető út mellett. A Hajdúhadház-Vid Pusztai Elemi Népiskola, közismert nevén „Hajdúvid Ócskaiskola" szépen felújítva, emléktáblával ellátva, korabeli bútorokkal és taneszközökkel berendezve várja a látogatókat, hála Hajdúböszörmény város önkormányzatának és a lelkes helyi hagyományőrzőknek.

A magyar tanya hungaricum, a hajdan ott élők számára mintegy fél évszázadon át, a tanyasi iskola volt az oktatás és a kulturálódás helyszíne. A tanyasi iskola tehát oktatási és kultúrtörténeti emlék, amelynek megőrzése és megismertetése fontos a jelen kor és a következő nemzedékek számára.

Tatár Antal

Tatár Antal 56 éves, szociálpedagógus, történelem szakos bölcsész és tanár, szakvizsgázott pedagógus, az ÉASZC Széchenyi István Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Technikum, Szakképző Iskola és Kollégium oktatója, kollégiumvezetője. Környezetvédő, gyalogos-, kerékpáros- és vízitúra-vezető, a Zöld Kör a Föld Barátai Magyarország tagja, közhasznú civil szervezet alelnöke.

Nagy Gáborné

A böszörményi piac egykor

– Hova, hova, szomszédasszony? - kérdezte egy-egy utcabeli, miközben édesanyám kezébe kapaszkodva, vidáman lépegettünk a keskeny téglajárdán.

– Megyünk befele– hangzott az egyértelmű válasz.

„Befele." Ebben az egy szóban benne volt minden. Ez az egy szó a belvárost, ezzel együtt pedig sok izgalmas dolgot jelentett számomra akkoriban. Új ruhát, új cipőt a Rozsnyai boltban, vagy ahogy akkoriban neveztük, a „középső bót", később új füzetet, ceruzát tanévkezdés előtt a papírboltban, amit egyszerűen csak nyomdának hívtunk, mert az működött ott korábban. De jelentette a Kálvin téri postát a dísztáviratokkal, szép képeslapokkal, bélyegekkel, a cipészt, az órást, a Petőfi utcán a különleges illatú aprócska boltot, ahol a kézimunkához való mintát drukkoltattuk, és számtalan csodás helyet, ami egy magamfajta 5-6 éves gyereknek sok-sok színes, izgalmas látnivalót nyújtott. Nagyon szerettem ezeken a helyeken nézelődni, minden apró részletet megfigyelni, felfedezni, elraktározni, egyszóval szerettem „befele" menni. Érdekes helyek voltak ezek, de a legtöbb látnivalót számomra az akkori piac nyújtotta.

TALPRAESETT KOFÁK

A megsárgult fotók tanúsága szerint, jó száz évvel ezelőtt még a Bocskai téren árusították az emberek a portékáikat, de az én gyerekkoromban már a Korpona utcán működött a piac. A „placcon", viszonylag kis területen, ahol most a parkoló található. Akkoriban még szinte minden háznál volt veteményeskert, de a környék szőlőskertjeiben a szőlőn kívül gyümölcsöt, zöldséget is sokan termeltek, elsősorban önellátásra, de ha fölösleg is volt, azt itt el tudták adni. Volt, aki ebből tartotta el a családját. Emlékszem, a szomszéd Rózsika néni, akinek a férje a háborúban meghalt és két árva gyereket hagyott maga után, a kertjében termelte, majd vitte a piacra a gyönyörű zöldséget, gyümölcsöt, és abból teremtette elő hármójuknak a megélhetéshez szükséges forintokat, mert az államtól kapott pénz igen kevés volt. Ásott, kapált, locsolt, permetezett fáradhatatlanul, még öregkorában is. Mindig is csodáltam a hozzáértését, szorgalmát. Megható volt a megélhetésért folytatott küzdelme. Emellett végtelenül kedves, jólelkű néni volt – ma is szeretettel gondolok rá.

Persze voltak olyanok is, akik felvásárlóként itt, a piacon teremtették elő a megélhetéshez szükséges pénzt. Ők voltak a kofák. Talpraesett, jó üzleti érzékkel megáldott emberek voltak. Olcsón felvásárolták a kistermelőtől az árut és valamivel drágábban adták tovább. Nem volt ez nagy jövedelem, de ez is megélhetést biztosított. Az árusok, hogy helyet kapjanak, már korán reggel kiszállították a portékájukat a piacra. Tolták a megpakolt biciklit, jöttek a szekerek, rakodták a kosarakat, ládákat. De volt olyan is, aki csak egy kosárka gyümölccsel érkezett. Nagy volt a lárma, az ott lakók nem túl nagy örömére. De azt hiszem, egy idő után ők is hozzászoktak a korai ébresztőhöz. A gyümölcsöt kosarakból árulták, a zöldséget egy földre terített újságpapírra vagy egy ponyvára rakták ki úgy, hogy az minél mutatósabb legyen. (A betonasztalok később készültek.) A zöldséget előző este csomókba kötözték, az almát szép fényesre törölték, és némi leleményességgel a legszebbeket tették felülre, hogy minél vonzóbb legyen a vásárlók számára. Ők a házfalak melletti részen vagy középen álldogáltak, az idősebbek kisszéken vagy hokedlin ülve várták a vevőket, meg-megszólították a nézelődőket, vásárlásra biztatva őket. Ha biciklivel jöttünk a piacra és nem maradtunk sokáig, odatámasztottuk azt a román emlékmű vasrácsos kerítéséhez vagy a Korpona utca másik oldalán valamelyik vastag törzsű platánfához, s a biztonság kedvéért gondosan lelakatoltuk.

Az árusok inkább a biciklimegőrzőt vették igénybe, ott mégis szem előtt volt a kerékpárjuk. A nevére már nem emlékszem, de egy vékony, sánta néni látta el ott azt a feladatot.

„UGORKA ÉS ZŐDBAB A SZÍPIBŰL"

Ha megérkeztünk, érdemes volt először végigsétálni a sorokon, felmérni a kínálatot, és közben kiválasztani a legjobban tetsző és árban is megfelelő árut. De nem csak az árura kellett figyelnünk. Illett köszönni az ismerősöknek, megállni néhány mondatra, pár szót váltani velük. *„Hogy tetszik lenni? Mi újság? Nőnek az unokák? Hát Pista bácsi hogy van?"*

Míg a felnőttek beszélgettek, ami számomra többnyire unalmas volt, én nyugodtan nézelődhettem. (Gyűjtöttem az anyagot a délutáni „piacos" játékomhoz.)

Láttam a helypénzszedőt a nagyzsebes kötényében, figyeltem, hogyan rakják az eladók a serpenyős mérlegre az árut, válogatni nem lehetett, vegyesen adtak mindent. Legfeljebb csak kérni lehetett, hogy „a szípibűl is". Aztán vagy kapott az illető, vagy nem. De nem ártott a vevő kedvére tenni, mert ha valaki csalódott volt, legközelebb másnál vásárolt. A lemért gyümölcsöt aztán a vevő kosarába vagy cekkerébe pakolták, az apró szemű málnát, köszmétét vagy ribizlit tölcsérszerűen összesodort papírba csomagolták. A nejlonzacskó akkoriban még ismeretlen volt. Ezen a soron vettük tavasszal a földiepret, a korai cseresznyét kis csomókba kötve, nyáron a cukorborsót, a „ződbabot", majd a befőzni való „ugorkát" és így tovább, mindig a szezonnak megfelelő árut. De volt ott saláta, főzni való tengeri, zsenge bab, káposzta is. Egyértelmű, hogy a leggazdagabb kínálat nyáron volt. Ősztől tavaszig almát, diót, terményeket kínáltak itt eladásra. Nagy hidegben almát természetesen nem, mert a gyümölcs megfagyott volna. De lehetett itt venni savanyú káposztát disznóölés előtt a káposztáshúshoz, máskor a töltött káposztához. Mindenkinek megvolt a kedvenc árusa, rendszeresen nála vásárolt. Nyáron ezen a soron lehetett csokorba kötött kerti virágot venni a temetőbe, esetleg névnapra, majd továbbmenve – ott már asztalról, a sor végén – árulták a túrót, gomolyát, tejfelt. A túrót tiszta ruhaszalvétával vagy „hólyagpapírral" letakarva, gusztusos szeletekben árulták. Néha meg is lehetett kóstolni. A finom, jó sűrű tejfelt kis kerekfejű kanállal mérték csuporba vagy valami edénykébe, amit mi hoztunk magunkkal. Hogy tejet lehetett-e itt venni, arra már nem emlékszem. Mi nem vettünk, az biztos, mert mi sokáig háztól hordtuk. Sok háznál tartottak még akkoriban tehenet. Emlékszem, minden este nagyjából azonos időpontban, a kezembe nyomta anyukám a kis literes köcsögöt, én átmentem Sóvágó nénihez, aki pár házzal odébb lakott. Ő kimérte a frissen fejt tejet, megkérdezte, hogy vagyunk, és már vittem is haza a még langyos

tejet – óvatosan, hogy ki ne lötyögjön –, amit aztán azonnal felforraltunk a tejforraló edényben. Micsoda vastag pilléje volt annak a tejnek! Hol van az már. Krumplit, terményt (tengerit, búzát, napraforgót) a Hadházi utca felőli részen lehetett venni. Kilóra, de egész zsákkal is, vagy ha nagyobb mennyiségre volt szükség, itt kötötték meg az üzletet. Ez főként a férfiak dolga volt. Megnézték a mintát, megegyeztek az árban, majd cigarettára gyújtva megbeszélték a részleteket. A dinnyét a később lebontott dobolóállvány mellett, a sarkon árulták nyáron, hatalmas kupacokban vagy egyenesen a szekerekről. Itt aztán lehetett válogatni. A kiválasztott dinnyét, megkopogtattuk, majd ha jónak ítéltük, meglékeltettük, megkóstoltuk, és csak ezután fizettük ki. Ha nem ízlett, lehetett másikat választani. Otthon aztán leengedtük a kútba vagy levittük a pincébe, és ebéd után már lehűtve ehettük a finom nyári gyümölcsöt. A héját kidobtuk a tyúkoknak, akik aztán boldogan rávetették magukat, és kis idő múlva már csak az egyre vékonyodó zöld héj maradt, de még azt is sokáig csipegették. Számomra mindez érdekes volt, de a legjobban a szélső soron felállított sátrak vonzottak. (A bódék majd később épültek meg.)

HALVÁNYULÓ EMLÉKEK

Azokon az asztalokon ugyanis ott volt minden, ami az én gyermeki lelkemnek a legnagyobb gyönyörűséget jelentették, a játékok. Apró lemezkonyha kis edénykékkel, lemez teáskészlet egy tálcán négy kis csészével, három-vagy négyrészes, kék színű ételhordó, pár centis pólyás baba babakocsiban, alumínium evőeszközök és mindenféle apróság, ami egy 5-6 éves lánygyereknek valódi álomvilágot, a való élet kicsinyített mását jelentette. Persze vásárlásról szó sem lehetett, „csak úgy" nem kaptunk játékot, de nem mulasztottam el anyukám figyelmét felhívni egy-egy vágyott apróságra. S hogy, hogy nem, ezekből aztán egyet-egyet ott találtam karácsonykor a fenyőfa alatt, néha még a mikulászacskóba is került valami apróság. Voltak természetesen a piacon kisfiúknak való játékok is, pisztolyok, lovak, katonák, de talán ők jobban emlékeznek rá. Nyári napokon vásárlás közben, a tikkasztó hőségben előfordult, hogy „rettenetesen" megszomjaztam. Ez a szomjúság főleg akkor tört rám elviselhetetlenül, ha apukámmal voltunk a piacon. Ő ugyanis olyankor, hogy szomjan ne haljak, vett nekem egy pohár málnaszörpöt. Hű, már a várakozás is izgalmas volt! A poharat egy edényben „ellögybölték", a szörpöt kis fém mérővel beleöntötték, majd felengedték szódavízzel, megkeverték, már nyomták is a kezembe, és én egy szuszra megittam a pezsgő, hűvös italt. A kipattanó buborékok közben kellemesen csiklandozták az orromat. Hihetetlenül jólesett, pedig szörp otthon is volt, házi készítésű, szódavíz is hozzá, de ez érdekesebb volt. Közben nem ártott óvatosnak lenni, mert ezt a helyet a darazsak is felfedezték. Ott ostromolták a szörpös üvegeket, szorgoskodtak, potyáztak rendületlenül. Szóval színes világ volt ez. Volt élmény, látnivaló bőven. Pénteken, szombaton nagy piac volt, csak úgy nyüzsgött a sok ember. Szünnapra nem emlékszem. Vasárnap talán. Akkoriban délig mindenki igyekezett bevásárolni, úgyhogy dél körül már csak néhányan nézelődtek a piacon. Ők is megvették, amire szükségük volt, és már siettek is tovább. Az árusok lassan összepakolták a megmaradt portékájukat és ők is hazaindultak. Kora délután legfeljebb a dinnyeárus álldogált még ott, és várta a későn érkezőket. Amikor végre a piac kiürült, az utcaseprő nagy vesszőseprűvel tisztára seperte az egész területet, csak úgy szállt a por. Aztán évek múlva megépült az új piac, ahol ha otthon voltam és felszaladtam valamiért, még láttam néhány ismerőst, régi, kedves osztálytársat, nagyhangú, vásárlásra biztató, számomra ismeretlen kofákat, de ez már nem az az egykori piac volt. Nemcsak én nőttem fel időközben, hanem ahogy az már lenni szokott, körülöttem is megváltozott minden. Eltűntek a kosárból árusító, fejkendős nénik, nem beszélgettek már egyszerű parasztemberek a sarkon, nem állt már ott a dinnyeárus a szekere mellett, és ami álmomban néha-néha még ma is előbukkan, eltűnt a lemezjátékokat kínálgató játékárus is. Bármennyire lehangoló is volt ez a változás számomra, tudomásul kellett vennem, hogy az idő halad, és amit én gyerekként oly nagyon szerettem, az már soha nem tér vissza. A régi piac hangulata, a nyüzsgés, a megszokott hangok, ízek, illatok, a közös vásárlás a szüleimmel mindmind lassan feledésbe merülnek.

Legfeljebb egy-egy megsárgult kép a város híres fotósaitól, Takács László festménye vagy Oláh doktor filmkockái idézik fel az utókornak az akkori piac semmihez sem hasonlítható, színes, nyüzsgő világát. S a múló idő lassan elfedi az én néha-néha még visszatérő, de egyre halványuló emlékeimet is.

(Fotó: Szabó Miklós, Bencze László)

Nagy Gáborné

Szerzőnk hajdúböszörményi családból származik. Iskoláit is a városban végezte. A böszörményi érettségi után a debreceni Kossuth egyetemen szerzett diplomát. Majd Debrecenben, és Egerben dolgozott. Rendszeresen közöl kisebb írásokat a „Hajdúböszörményi múltidézők" csoportjának a Facebook-oldalán, ahol gyakran ír az 50-es évek hétköznapjairól.

Lapunkban most közölt két írása, a Csoda és a piaci életről is ezek közé tartozik.

Nagy Zsolt

A nemzetünk égboltját beragyogó pásztortüze

A hagyományt nem ápolni kell, hisz nem beteg. Nem őrizni kell, mert nem rab. Hagyományaink csak akkor maradhatnak meg, ha megéljük őket! (Sebő Ferenc)

Az idei évben felkerült az Unesco Szellemi Kulturális Örökség 45 elemet tartalmazó Nemzeti Jegyzékére a hortobágyi pásztorok hagyományos tudása. Szóban, képességekben az érintett közösségek élő örökségének tiszteletben tartásában, jelentőségének tudatosításában valósul meg helyi, nemzeti és nemzetközi szinten.

A Hagyományok Háza által felkarolt tárgykör fontosságának hangsúlyozásához a Hajdúsági Múzeum is hozzájárult azáltal, hogy a témában megjelent tanulmányok és kiállítások listájának hosszú sorát tovább bővítette. Előzetesen érdemes tisztázni, hogy jelen írásomban megfogalmazott nézetek az etnográfia jeles képviselőivel nem kívánnak vitába szállni. Nem kérdőjelezik meg, és nem írják felül tudományos megalapozottságuk sok évtizedes munkásságát. A következőkben mindössze egy, a pásztorkultúra iránt elkötelezett „műkedvelő" szubjektív véleményét olvashatják „felületesen" kibontva. Saját meglátásom szerint az alföldi pásztorhagyományok egyazon tőről eredeztethetőek. Ezért nem tartom helyénvalónak ezt az „egységet" jelen esetben kisebb régiókra bontatni. A magyarság néprajzával foglalkozó atlaszokban bejelölt tájegységek pásztorkultúrát „elválasztó" határvonalai, csupán a tárgyi kultúra egyedi arculatának megteremtésében, illetve a szellemi örökség egyetemes mivoltának felülírása nélkül, az esetleges szokásrendszereknek a „leheletnyi" változásokat generált különállásában (megnevezések; leírások formája stb.) játszanak szerepet.

„MINT MAGBAN A NÖVÉNY"

A nemzeti identitásunkat meghatározó, állattartó ősfabulánk lapjaira valamikor a kora középkor táján kezdtük el felróni történetünket. Az alföldi és benne a hortobágyi pásztorok krónikája is az integráns nemzeti gyökereink legmélyebb szelvényében, messze a jelenkori határainkon túlnyúlva, Ázsia távoli tájain kezdődött. Ez a ma is javarészt a legelő állatok által fenntartott és formált sztyeppevidék, a nagy állattartó nemzetek birodalmának bölcsője és egyben vándorlásunk „kikövezett" országútja volt. Az itt élő „népek" pásztorkodáshoz köthető hagyományai szerves részét képezték és képezik napjainkban is az együvé tartozás, a közös szellemi gyökértörzs eurázsiai örökségének. Az őseink a kora középkortól kezdve több hullamban költöztek a sztyeppeövezet legnyugatibb nagy határdarabjára, az Alföld napszítta legelőire. A vándorlásuk által megtett út során ragaszkodtak a nomád, sztyeppei típusú pásztorkultúrájukhoz és törekedtek arra, hogy annak autentikus elemeit átemeljék a Kárpát-medence Európájába. A rideg állattartás csillagok által nyomon követett vándorkönyveiként lehet tekinteni a hazát szerző elődeink őstörténetére. A pásztorok ezeken a kopogós pusztákon és burjánzó televény legelőkön szedték fel a fortélyaikat és erre támaszkodva fektették le „tudományuk" fundamentumát. Itt fontos hangsúlyozni, hogy a számunkra otthonosnak tűnő félrideg, illetve istállózó állattartáshoz köthető népi hagyományok ugyanúgy, mint a gasztronómiai tradícióink egy része („disznóságok" a juhhús helyett) a 19. századot követően vált általánosan elfogadottá. Akárcsak a kényelmünk alapjait képező felhalmozás, mint a több tízezer éves tartalékképzést felülíró életmódbeli változás „törvényszerűsége", úgy az állattartás újkori átalakulásához köthető időmenti fordulatok eredményei is, felületes tudásunk egyetemes és kikezdhetetlen alapjait képezik.

A valamikori pásztorok számára az enyhelyeket nyújtó építmények sokasága mesterségük megcsúfolását jelentették. A sztyeppei pusztai népek öröksége az állatok összetartásának módszereiben rejlett. Nem volt szükség „haszontalan" istállókra, karámokra. A szabadálláson lévő jószágokat,

ek életben tartói

természetük alapos ismeretére támaszkodva tartották egybe. A hétköznapi élethez szükséges tárgyi környezet is a pásztorok puritánságát tükrözte. Ennek a rideg állattartásnak a szerteágazó sztyeppei hagyományai több száz évig konzerválódtak itt, az Alföldön. A 13. században asszimilált kun testvéreink is csak az emlékezet friss

szellőit tudták magukkal hozni, mintegy tovább erősítve szálainkat a belső ázsiai gyökereinkkel. A pásztorrend kialakulása is ehhez a szittya, rideg tartáshoz volt köthető. A falusi társadalomtól elkülönülve, egy „regulázhatatlan", a mindenkori törvényeken kívül rekedt réteget alkottak, sajátos etikai kódexükkel. A magyar nemzetiség szunnyadó magját őrzik ezek a könyvek.

A pásztorkultúra iránt elhivatott szakemberek által fellapozott oldalak múltunkról mesélnek, és egyben rávilágítanak az európai különállásunk lényegére.

„AZÓTA AZ IDŐ MEGVÁLTOZOTT, NAGYON MEGVÁLTOZOTT MÁR"

A másfél évszázados török megszállás okozta háborús állapotok mély nyomokat hagytak a pásztorság történetében. A nagyjószágtartás időszakos prosperálásának kedvező feltételei ellenére, ez az időszak zárt társadalmuk felhígulását hozta magával. Többek között erre a korszakra tehető a hajdúk megjelenése is. Az idegen Habsburg-uralom, az ipari forradalom és az általa generált társadalmi mozgások (köztük a polgárosodás felgyorsulása), a 19. századi folyószabályozások és a mocsarak lecsapolása, amely a művelt területek növekedésével és a legelők csökkenésével jártak, markáns fordulatot jelentettek a „pásztorság pusztuló rétegei" számára. Ahogy az osztrák császárság tartományaiban gyarapodtak a posztógyárak, úgy szaporodtak el az Alföldön is a nyugati „kényes bélű" birkák. A nagyüzemi mezőgazdaság és a gépesített árutermelés átformálta a pásztorok életterét és mélyen beleszántott archaikus létezésük alapjaiba.

A pusztai romantika ekkor szűkül le az alföldi szilaj állattartás ma is ismert szigeteire: a Hortobágy, a Kiskunság homokbuckás és mocsaras területeire, és a Tiszántúl elszikesedett pusztáira. A kiegyezést követő reformkori modernizáció tovább gyűrte a pásztorság hajdani, „kikezdhetetlennek hitt" alakját. Az új, megváltozott világrendhez való igazodás (behajtás, kihajtás és a ráépülő kultúrkör) új regulákat alakított ki ezeknél a pásztoroknál. Ezek az új regulák lettek mérvadóak a 19. században kialakult etnográfia számára is. A Herman Ottó, Györffy István, vagy az Ortutay Gyula-féle néprajzi tanulmányok ennek a modern világnak a legelőkön maradt lábnyomait dolgozták fel. A második világháborút követő téesesítés és a 20. századi „gyors fejlődés", a régi pusztai élet felszámolásának utolsó állomásai voltak. Az időközben továbbfordított lomha kerekén, és a többszáz éve apáról fiúra szálló tudás, mostanra felértékelődni látszik. A szilárd alapokra felhúzott erős falak kiállták a történelem pusztító viharainak rombolását. A sérült, lélegző vályogfalakat újbúzatörekkel kevert agyaggal javították ki. A pásztorok pusztai hagyományai lényegében még ezekben a modern időkben is alig, de mégis látható módon idomulnak az új kihívásokhoz. Ha lehetőséget kapunk tőlük arra, hogy szellemi hagyatékuk mélységeit feltárják előttünk, akkor egy eltűnni látszó valóság, hajdanvolt képeit kezdik vetíteni elénk. Bepillanthatunk a terelés és legeltetés menete mellett, a csillagok égboltrajzolt járásának csöndes tananyagába. Rácsodálkozhatunk a jószág lába elé kerülő növények szakavatott ismeretére és a természet rendjének megszerzett bizonyosságára. Ízelítőt

kaphatunk a gyógyítás pusztai tudományának gyakorlatából. Megtudhatjuk, hogy a táncos és zenei tehetségük vagy kézügyességük, nem a munka fogalmának általunk beszűkített perspektíváját, hanem létezésünk horizontjának egészét foglalja magába.

A DOLGOKNAK SUMMÁJA

Ez a rövid összefoglaló egyben egy személyes kritika. Egy kritika, amely azzal a „megkövesedett" gondolkodással szembehelyezve fogalmazza meg nézeteit, amely egy ilyen egyetemes tudást zárt határok közé szorít. Az alföldi pásztorkodásnak nem szabadna egy folyamatosan bővülő lista sokadik elemeként megjelennie, hanem az öntörvényű gauchokkal, a nomád nyenyecekkel, a több ezer éves rutinnal bíró mongolokkal és számos hasonló „sorstársukkal" együtt kellene az elismerés magasabb polcára felkerülnie. Mindezek ellenére örömteli a hír, hogy a cikk elején bemutatott „szakmai elismerés" a középpontba helyezte ezt a perifériára szorult szűk réteget: az igazi nagybetűs PÁSZTOROK-at.

Mesterségbeli tudományuk maradjon előszóban áthagyományozott örökség és gyakorlat útján megszerzett valódi tapasztalás, a részleteket kiemelő és hangsúlyozott felületességgel ellentétben, a teljességre való törekvés.

Nagy Zsolt

A cikk írója a Hajdúsági Múzeum történésze, a múzeum helytörténeti adattárának és tárgyi gyűjteményének gondozásáért felelős. A Debreceni Egyetemen megszerzett tudását nagyban gyarapította gyűjteménykezelőként és műtárgyvédelmi asszisztensként, a múzeum falain belül eltöltött időszakban. Ezt a komplex szakmai tudást felhasználva készítette, s készíti elő a múzeum állandó kiállításának helytörténeti termeit.

Dr. Lovas Kiss Antal

Milyen új szerepekben segítik az életünket az állatok?

Boris M. Levinson, egy amerikai pszichológus 1953-ban nem tudta senkire sem rábízni a kutyáját, Jinglest, ezért bevitte magával a munkahelyére. Megdöbbenésére kis páciense, egy szociális viselkedési zavarral küzdő gyerek, akit akkor már hónapok óta hiába próbált szóra bírni, a kutya jelenlétében feloldódott és beszélt az ebhez.

ÁLLATASSZISZTÁCIÓ

Így Jingles „közvetítésével" Levinsonnak sikerült kapcsolatot kialakítani a gyerekkel. Ezt a hatvankilenc évvel ezelőtt történt esetet tekintjük a modernkori állatasszisztáció kezdetének. Levinson maga is szkeptikusan fogadta a saját felfedezését, közel tíz év telt el, amíg 1961-ben az Amerikai Pszichológiai Társaság ülésén bemutatta A kutya mint „társterapeuta" című cikkét. Az eredményei kétségkívül megosztották a hallgatóságot, voltak, akik gúnyolódtak, de sokan elfogadták a nézeteit. Az állatasszisztált terápia megosztó jellege ellenére mára széles körben elterjedt a világon, különösen az USA-ban alakult ki szerteágazó kutatása és alkalmazása, ahol közel 20 ezer képzett terápiás kutya, 200 ezer pácienst lát el rendszeresen. Magyarországon a pedagógia, az egészségügy és a szociális szféra területén már harminc éve léteznek az állatasszisztáció különböző formái, és a látványos eredmények révén jelentősen megnövekedett az iránt tanúsított igény, ugyanakkor a felsőoktatás sokáig alig követte a megjelenő érdeklődést. Eddig a pedagógusképzésből kimaradt az állatasszisztáció oktatása, így a végzett pedagógusok nem rendelkeznek állatasszisztációs tapasztalatokkal, nincsenek ismereteik az elérhető hatásokról, az alkalmazás módszereiről és annak szabályairól. Nem tudják, hogy mire és hogyan használhatók a segítő állatok. Ha vannak is elképzeléseik, gyakran nincsenek tisztában vele, hogy honnan hívhatnának terápiás kutyafelvezetőket. A lelkes és érdeklődő pedagógusok egy része autodidakta módon igyekszik képezni magát, de kevés oktatási anyag és állatasszisztációval foglalkozó szakcikk érhető el, ám még ezek ismerete is csak töredékes tudáshoz vezet.

A Debreceni Egyetem Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Karán ennek a hiánynak a pótlására indult el néhány éve a kutyával asszisztált tevékenységek alapszintű oktatása. A karon az ismeretátadás évről évre egyre több területet ölel fel. 2020-ban jelent meg a szabadon választható órák kínálatában „A kutyaember kapcsolat kulturális antropológiai megközelítése" című tárgy, amely nemcsak a segítő tevékenységekre, hanem a felelős állattartás kapcsán a kutyatartás szociokulturális és társadalmi vonatkozásaira is rávilágít. 2021-től pedig megkezdődött az óvópedagógusképzésben és a szakképzésben is az állatasszisztált pedagógia oktatása. 2022-ben az állattal asszisztált aktivitások lehetőségeit bemutató kurzus indult a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézetében mesterszakos pszichológusok számára és az országban elsőként és egyedülálló módon a hajdúböszörményi karon kezdődött el egy új, hiánypótló szakirány, az „Állatasszisztált segítő tevékenység koordinátor" képzés. Erre a szakirányra már a pedagógusok mellett pszichológusok, egészségügyi dolgozók és szociális szakemberek is jelentkezhetnek. A gyakorlatorientált szakirányú képzéseken az AURA Segítő Kutya Alapítvány biztosítja a gyakorlati képzés helyszíneit és a segítő tevékenység gyakorlásához szükséges kiképzett terápiás kutyákat is.

De mit is jelent pontosan az állatasszisztáció? Lényege, hogy állatokat előre megtervezett módon vonnak be oktató, gyógyító, fejlesztő foglalkozásokba. A segítő állatok ilyenkor élő, interaktív „eszközök", amelyek otthonosabbá teszik a foglalkozásokat. Az ilyen alkalmakon az állatok emberre gyakorolt pszichológiai hatásait használják ki. Például, ha egy tanórán részt vesz egy kutya, a gyerekek úgy dolgoznak, hogy nem érzik feladathelyzetben magukat, magasabb a motivációs szintjük, több a sikerélményük, és magabiztosabbakká válnak. Ilyenkor gyakran a kutya vonja feladathelyzetbe a gyerekeket, vagy a sikeres feladatteljesítés jutalmául megsimogathatják az állatot. Tudományos kísérletekkel bizonyított tény, hogy az állatok használata növeli az oktatási tevékenységek hatékonyságát. A kutyák különösen kiváló szocializációs tényezők lehetnek, mert kedvező hatással vannak a gyermekek szociális és érzelmi fejlődésére.

A kutyákkal kialakított rendszeres kapcsolat segítheti a gyermekek identitásfejlődését és a társas kapcsolatok elsajátítását, javíthatja a konfliktuskezelési és empatikus készségüket. Nem utolsó sorban a gyermekek stresszhelyzetben érzelmi támaszként használhatják a kutyát. Ugyanakkor azt is hangsúlyozni kell, hogy az állatasszisztáció nem univerzális csodaszer. Bár pontosan meghatározható, hogy mely területeken és milyen szerepkörben hatásosak, de ezt bármikor felülírhatják egyéni sajátosságok. Az állatasszisztáció nemcsak a szokatlan helyzetben megjelenő állatokról szól, hanem olyan közös munka, amelyben részt vesz az adott tevékenységet vezető szakember (pedagógus, gyógypedagógus, pszichológus, orvos) és a terápiás állat a felvezetőjével. Minden résztvevőnek megvan a saját feladata, amit előzetesen egyeztetnek. Az állatasszisztációt három tevékenységi forma keretei között alkalmazzák. Ezek az állatasszisztált terápia, az állatasszisztált pedagógia és az állatasszisztált aktivitás.

• Az állatasszisztált terápia során a segítő állat beteg, sérült vagy fogyatékkal élő emberekkel dolgozik együtt, az ő fejlődésüket segíti elő. A foglalkozásokat előre meghatározott cél érdekében állítják össze és pontosan megtervezik a segítő állat feladatait is. A cél elérése ér-

dekében a páciens fejlődését nyomon követik.

• Az állatasszisztált pedagógia alkalmazása során az állatokat egészséges gyerekek oktatásába vonják be. Motivációs erőként használják fel őket az óvodai foglalkozások és az iskolai tanórák során, segítségükkel a gyermekek játszva tanulhatnak. Jutalom lehet számukra a feladatok teljesítése esetén az állat megsimogatása, vagy jutalomfalat átadása is.

• Az állatasszisztált aktivitás célja az örömszerzés és az életminőség-javítás. Nincsenek megtervezett feladatok, csak olyan általános célok, mint a stressz oldása, az izoláltság, elszigeteltség csökkentése, pozitív kapcsolatok kialakítása, akár az állattal, akár más résztvevőkkel. Kórházi betegeknél, idősek otthonában, rehabilitációs központokban és fogyatékossággal küzdők intézetében gyakran alkalmazott tevékenységi forma.

BOTSÁSKÁTÓL A DELFINIG

A terápiás állatok csak a foglalkozások idején vannak jelen az intézményekben, de vannak olyan állatok is – leginkább kutyák – amelyek egész életükben minden nap, egyetlen ember mellett teljesítenek feladatot, ők a segítő kutyák. Ezeket az állatokat szakemberek képzik, kifejezetten a leendő gazda szükségleteihez igazítva a tudásukat. Közülük, talán a legismertebbek a vakvezetők. Ez a legrégibb segítő kutya szerepkör, amelyet már a 12. századi Bizáncban is lejegyeztek. A vakvezető kutyák napjainkban is vezetik a gazdájukat a közlekedésben, segítenek kikerülni az útakadályokat, illetve megoldani az egyéb, mindennapi életben felmerülő problémákat. A gazda fehér botjáról és az eb jellegzetes hámjáról mindenki könnyen felismeri a vakvezető kutyákat, talán ezért is azonosítja a közvélemény a segítő kutyákat gyakran a vakvezetőkkel. Pedig más területeken is ott vannak a rászoruló emberek mellett a segítő kutyák. A hallássérülteket (siketeket és nagyothallókat) a halló kutyák segítik. Feladatuk, hogy a gazdájuk számára fontos különböző hangokat, zajokat, mint például a csöngő mobiltelefont, vagy az ajtócsengőt, esetleg a közlekedés közben közelgő autót jelezzék a gazdájuknak. Még csak néhány ilyen felkészültségű kutya dolgozik Magyarországon. A rohamjelző kutyák a segítő állatok egyre népesebb táborát alkotják. A krónikus, rohamszerű állapotoktól veszélyeztetett személyek segítésére képzik ki őket. Az epilepsziától a gluténérzékenységig számos betegség rohamszerű tüneteit tudják ezek az állatok előre jelezni. A kutyák tulajdonképpen a szervezetben lejátszódó kémiai folyamatokra reagálnak, és így tudják előre jelezni a rohamokat. Száz kutyakölyökből csak egy alkalmas erre a komplex feladatra. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a rohamjelző kutyával rendelkező betegek rohamai ritkulnak, lefolyásuk enyhébb, rövidebb, arra is volt példa, hogy a beteg idővel tünetmentessé vált. A személyi segítő kutyák fogyatékkal élők önálló életvitelét támogató állatok. A mindennapi segítő munkájukon felül, már a folyamatos jelenlétük is felvidítja, mozgásra készteti a gazdát, önbizalmat, biztonságérzetet ad. A mozgássérültsegítő kutyák Magyarországon még kevésbé elterjedtek, mint Európa többi országában vagy az Egyesült Államokban. A rászoruló igényeinek megfelelően ajtót nyithatnak, villanyt kapcsolhatnak, felvehetnek tárgyakat a földről, különböző dolgokat vihetnek a gazdájuknak. Ezeknek a kutyáknak a képzése akár két évig is eltarthat, és legfontosabb része a szocializáció, hogy a kutya a gazdája mellett megtapasztalt minden helyzetben segítő módon és barátságosan tudjon viselkedni. Vannak állatok, amelyek pusztán a jelenlétükkel hatnak, meg lehet őket érinteni, vagy kézbe venni, mások összetett, kooperatív feladatok közös elvégzésére is alkalmasak A körülményektől és elérendő céloktól függően nagyon sokféle állat használható asszisztációs feladatokra, a botsáskától a delfinig, de ez nem jelenti azt, hogy mindegyik egyed alkalmas ilyen munkára. Hazánkban az állatasszisztáció céljára leginkább kutyákat alkalmaznak. A kutyák esetében a szakemberek többnyire három napos és hathetes korukban tesztelik a kutyakölyköket és ezek alapján választják ki azokat a segítő munkára alkalmas egyedeket, amelyekkel aztán intenzív felkészítő munkába fognak. Évszázadokig a kutyákat leginkább vadászatra és őrzésre használták. A 19. századtól napjainkig egyre sokrétűbb szerepkörökre találjuk alkalmasnak, illetve formáljuk alkalmassá a kutyákat. A 21. századra egyre gyakrabban segítő, jelző és kereső tevékenységek széles körét bízzuk rájuk, a vakvezetésről a rohamjelzésen át a drog- és bombakeresésig.

FELELŐS ÁLLATTARTÁS

Talán kevesen tudják, hogy Magyarországon világviszonylatban is kiemelkedő színvonalú, etológusok bevonásával készült szabályozás gondoskodik arról, hogy a környezetükre teljesen veszélytelen, megbízható és jólképzett kutyák végezhessenek segítő munkát. Alkalmazásukat szigorú szabályozás írja elő, közintézménybe csak terápiás vizsgával rendelkező kutya vihető be. A kétlépcsős vizsgán a felvezető és kutyája bizonyítja, hogy a gazda képes a kutyát a legváltozatosabb ingereknek kitéve is kontrollálni, valamint azt, hogy a kutya semmilyen körülmények között, a legváratlanabb helyzetben sem reagál agresszíven. A sikeres vizsgát tett párosok bekerülnek a MATESZE (Magyar Terápiás és Segítőkutyás Szövetség) honlapján elérhető adatbázisba. Akinek valamilyen foglalkozáshoz segítő kutyára van szüksége, ebből az adatbázisból kiválaszthatja a legközelebbi, vagy számára legszimpatikusabb szervezetet és párost. A vizsgát teljesítő kutya és felvezetője arcképes igazolvánnyal tudja igazolni magát.

A Debreceni Egyetem böszörményi karán zajló állatasszisztációs képzések fontos szerepet töltenek be az állatvédelemre és felelős állattartásra nevelésben is. Az élő állat jelenléte az oktatási intézményekben elősegítheti az állatok iránt tanúsított megfelelő magatartásra nevelést. Voltaképpen már az 1998-ban született, az állatok védelméről és kíméletéről szóló törvény kimondta, hogy az állatokkal szembeni megfelelő magatartásra, gondoskodásra nevelést, az állatok megismerését be kell építeni az iskolai általános képzésbe, a szakképzésbe és az ismeretterjesztésbe. Ez nem történt meg, az elmúlt több mint húsz évben leginkább csak civil szervezetek foglalkoztak helyi szinteken a felelős állattartásra neveléssel. Napjainkban került újra napirendre kormányzati szinten az állatvédelem és a felelős állattartás kérdése. Mára ez a téma, az ökológiai katasztrófa szélére sodródott világunkban különösen fontos, mert egyértelművé vált, hogy a természeti környezethez, állatvilághoz fűződő viszonyunkon csak akkor tudunk változtatni, ha egészen fiatal korban kezdjük el a felelős állattartásra tanítani a gyerekeket, és ehhez pedagógusokra van szükség. Talán az új szemlélet látványos megnyilvánulása lesz rövidesen, hogy egyre több oktató-nevelő intézményben állatok fogják a tanulásban segíteni a gyermekeket.

Dr. Lovas Kiss Antal

Lovas Kiss Antal kulturális antropológus, etnográfus. Habilitált egyetemi docens 1999 és 2018 között a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karán oktatott, ahol az 1989-es rendszerváltozás következtében átalakuló falusi gazdálkodást és a lokális ünnepteremtést vizsgálta. 2018-ban került az egyetem hajdúböszörményi Gyermeknevelési és Gyógypedagógiai Karára. Az azóta eltelt évek során itt dolgozta ki a kar állatasszisztációs programját, valamint itt hozta létre az ország első antrozoológiai kutatócsoportját. Fő kutatási területe az ember-állat kapcsolat változásának társadalomtudományi vizsgálata.

Bagossiné O. Szabó Katalin

Nem csak egy tánc volt az élete

Kovács Imréné, Balogh Teréz 2022. szeptember 2-án lett volna 100 éves, aki 2005. március 21-én örökre a Nyugati temető „lakója" lett, sírjánál is, és egyéb alkalmakkor is megemlékezünk felejthetetlen egyéniségéről.

Budapesten a Tánc és Mozgásművészeti Tanítóképző Iskolában 1939-ben kapta meg diplomáját. Tanított Csepelen és Egerben is, de munkássága szülővárosához kapcsolódott. 1943-ban kötött házasságot, amelyből született András és Éva. Fáradhatatlan volt a tánckultúra terjesztésében, akár tánciskolát, tánctanfolyamot vezetett, akár népi táncosok életét szervezte. 1952-ben az általa patronált együttesekből alakították meg a városi néptáncegyüttest, ami máig tovább él a Bocskai Néptáncegyüttesben. A tanítás mellett koreográfiákat is készített: A fonóban, Este a Pródon, Hajdú András zenéjére a Hajdútánc és Cigánytánc. A társastánc versenytáncosai a népi táncosokhoz hasonlóan hozták az elismeréseket a versenyekről, fesztiválokról. Aki nem társas vagy népi tánccsoport tagja volt, az a saját szalagavatójának táncát tanulta tőle. Népszerű volt a kisiskolásoknak, óvodásoknak tartott balett tanfolyama.

Aki kicsi gyerekként megismerte mosolygós, ám határozottan irányító, jóságosan biztató lényét, az később is szívesen élt a tánc lehetőségeivel. 1972-től alkalmazták a Városi Könyvtárban. Mint kölcsönző könyvtáros vonzotta az olvasókat, szívesen vették tanácsait. Mindenkivel megtalálta a szót. Legyen áldott emléke. Terike néni követte felmenői, nagybátyja és szülei példáját, akik nagyon fontos szerepet töltöttek be városunk kulturális életében, ezért ideidézzük az emléküket.

TERIKE NÉNI CSALÁDI ÖRÖKSÉGE: A BALOGH CSALÁD EMLÉKEZETE

A családi legenda szerint a hajdúkkal érkeztek az ősök Erdélyből. Birtokos parasztok és vendéglősök voltak. A vendéglős ágról a családban úgy mesélik, hogy a Messzilátó kocsmát üzemeltető Balogh Sándor és neje, „Ídes lelkem Pap Erzsók", igen jómódúak voltak, mind a hét gyermeküket taníttatták. Legidősebb fiuk, Antal, a cipész mesterséget tanulta, már megvették neki a Fő utcán a cipészműhelyt is, ő azonban egy cédulát hátrahagyva vándorszínésznek állt. Követte őt rövidesen Sándor öccse is. A titok abban lehet, hogy nagyapjuk szabadságharcos honvéd volt, és Petőfi rajongója. Történeteket mesélt a vándorszínész költőről, és kívülről szavalta verseit. Ezen nőttek fel az unokák, akik kipróbálták a Petőfi-féle utat. Járták az országot, felléptek Kolozsváron, Máramarosszigeten, Temesváron, Nagyváradon, stb. Kitanulták a színészmesterséget, akadémiát is végeztek. Antal és Sándor gyakran a Budai Nyári Színházban lépett fel. Itt ismerkedtek meg Beitz Terézzel, aki tánctanár, színész és bábművész volt, és a színkör titkáraként dolgozott.

A fotón Balogh Antal és Beitz Teréz gyermekeikkel, akik mind táncoktatók lettek

ÉLETRE SZÓLÓ SZERELEM

Antal feleségül vette a Nagyvárad melletti Csatádon született sváb leányt. Vándorszínész éveik alatt bővült a család, Sándor és Géza fiukkal. 1920-ban hazaköltöztek Böszörménybe, s ettől kezdve a két fivér – Antal és Sándor – az öntevékeny színjátszó mozgalom meghatározó irányítója lett. Rendezői munkájuk nyomán virágzott az iparosok, gazdálkodók, görög katolikus és református fiatalok, és mások színpadi élete.

1921-ben feladott hirdetés: *„Balogh Antalné okleveles táncoktató tudatja a szülőkkel, hogy jan. 20-án a Független Kisgazda Kör helyiségében megkezdi a gyermekek tanítását 5-től 14 éves korig. Beiratkozni lehet naponta lakásán Zöldfa utca 1385. szám alatt és esténként a tánciskolában. Tanítás délután 4-től 6 óráig"* – ettől kezdve élete végéig nevelte, tanította a böszörményi ifjúságot a tánclépésekre és az illemre.

1922-ben megszületett a harmadik gyermek, Terike. A szülők bevonták családjuk tagjait tevékenységükbe. Színházi és báli meghívókon olvashatjuk neveiket.

Mindhárman tánctanárok lettek. Az 1930-as évektől Terike néni mint rendező is dolgozott. A helyi kulturális életben múlhatatlan érdemei voltak a Törekvés Dalkörben, és az 1950-es és 60-as évek színházi életének szervezésében.

Nyugdíjas éveiből néhányat a fővárosi Színészotthonban töltött, életének 90. (1980) évében ott érte a végső óra.

Balogh Antal, Balogh Antalné, fiuk, Géza és leányuk, Terike együtt nyugszanak a hajdúböszörményi Nyugati temetőben. Bárki tiszteletét teheti sírjuknál.

Bagossiné O. Szabó Katalin

„Népművelő-könyvtáros, magyartanár, informatikus könyvtáros diplomáimmal a művelődési házban, majd a könyvtárban töltött évek után, 33 tanévet könyvtáros-tanárként dolgoztam a Veress Ferenc Szakképzőben. Lányom, vejem, fiam, menyem pedagógus, két nagykamasz és két óvodás fiú unokáimmal alkotjuk a családot. Aktív és nyugdíjas éveimben is az iskolatörténeti, helytörténeti és az asszonysorsok témáiban kutattam, írtam, tartottam előadásokat. "

Balla Zoltán

Jazz a lelke mindennek

Sikeres korszakon van túl a Jazzmelon Big Band együttes, amely szeptember 11-én ünnepelte fennállása 20. évfordulóját. Az elmúlt évek történéseiről és a 2023. évi tervekről beszélgettem Tanyi Zoltánnal, az együttes jelenlegi szakmai vezetőjével és Takács Tamással, a Hajdúböszörményi Fiatal Művészek Egyesületének elnökével.

– Mit lehet tudni az együttes megalakulásáról és eddigi történetéről?

T.Z.: Ezt a jazzformációt a Hajdúböszörményi Bartók Béla Zenei Alapfokú Művészeti Iskola tanárai, növendékei, a Kapusi Jazz Group, valamint Kovács Lajos hangszerész és szaxofonos tanítványai közreműködésével alapítottuk, 2001-ben. Próbahelyünk adott volt – a zeneiskola, sőt a felszerelés alapjait is biztosította. 2004-ben Fejes István karmester, a Magyar Honvédség nyugalmazott alezredese, 2005-től pedig Zakar Zoltán volt a művészeti vezetőnk. De kezdetektől fogva én láttam el az együttes szervezési feladatait.

Nekünk, mint alapítóknak, az volt a szándékunk akkoriban és természetesen ma is az, hogy a jazz műfaját közelebb hozzuk a közönséghez. Persze azt is jól tudjuk, hogy a jazz nálunk (érthetjük ezt itt Böszörményre, de így van ez országosan is) inkább csak„réteg”- és nem „tömegzene”. Viszont mindig arra törekedtünk: akik kíváncsiak ránk és hallgatnak bennünket, azoknak jó színvonalú örömzenét kínáljunk. Közben persze az is fontos szempont, hogy mi magunk – a zenekar tagjai – is kellemesen töltsük az időnket és hasznosan szórakozhassunk. Azt kell mondanom: az első tíz évben szinte szárnyaltunk a „jazzboldogságtól” – sok helyen megfordultunk, sok helyre hívtak bennünket bel- és külföldön egyaránt. Évente többször zenéltünk a böszörményi, a debreceni közönségnek és szerepeltünk a Budapesten rendezett Big Band Fesztiválokon. Ugyanígy szép emlék számunkra a lengyelországi turnénk, melynek során eljutottunk Böszörmény testvérvárosába, Krašnikba is.

– Hogyan kezdődött a második tíz év?

T.T.: Sajnos azt kell mondani, hogy 2011-től megtorpantunk, megviselte zenekarunkat Papp Lóránt remek szaxofonosunk halála. Ugyancsak távozott az élők sorából Zakar Zoltán, Szabó Lajos és néhány hónapja kísértük utolsó útjára Molnár Antal szaxofonos barátunkat, aki a Debreceni Helyőrségi Zenekar hivatásos zenésze volt nyugdíjba vonulásáig, s akit sokan Kotti néven ismertek, szerettek és tiszteltek.

T.Z.: Az az igazság, hogy 2011 után több évi „alkotói szünetet” tartottunk, de nevezhetjük „ihletgyűjtési” időszaknak is. Nagyon ritkán kaptunk felkérést, néha egy-egy pedagógusnapi rendezvényen zenéltünk. A fellépti díj is kevés volt, ami sok esetben csak arra volt elegendő, hogy a távolabbról érkező zenészeink utazási díját kifizessük belőle.

– Szakmai munkájukat összegzendő, 2007-ig három CD-t is sikerült megjelentetniük.

T.Z.: Alig egyéves fennállásunkat ünnepelve adtuk ki az első CD lemezünket, melyet „Smiling Moon” címmel jelentettünk meg.

A formációnk 2003-ban szakmai zsűri előtt is megmérettette magát: a Budapesti Big Band Fesztiválon „B” kategóriában ezüst, 2005-ben „A” kategóriában arany minősítést kaptunk. 2005-ben jelentettük meg a második CD-t, „Jazz a lelke mindennek!” címmel, melynek kiadását – egyéb szervezési ügyeinkkel együtt – már a 2003-ban alapított Hajdúböszörményi Fiatal Művészek Egyesülete is segítette. 2007-ben látott napvilágot együttesünk harmadik CD-je, mely „Feal the Rhytm” címen került forgalomba. Ennek zenei anyagát olyan vendégművészekkel sikerült felvenni, mint Fekete-Kovács Kornél, a Modern Art Orchestra művészeti vezetője, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem jazz tanszékének tanára és Makovics Dénes, aki szólamvezető tenor-szaxofonosa a BM Police Bandnek.

– Fennállásuk 20. évfordulójára újból erőre kaptak, és szeptember 11-én nagyszabású ünnepséget rendeztek a Bocskai téri nagyszínpadon.

– Igen, ez így van – mondja a Big Band szakmai vezetője. – Ezt igényelték a zenekar tagjai és azok a rajongók, ismerősök, akik tudtak az aktív és az „alvó” állapotunkról is. Lelkiismeretesen készültünk, gyakoroltunk, leporoltuk a lemezeink számait, megmozgattunk minden szálat (még az anyagiakat is), hogy megmutassuk a közönségnek és magunknak is, hogy élet- és működőképes a böszörményi jazz.

– Mik a terveik 2023-ra, a következő időszakra?

T.Z.: Mint már szó esett róla az előzőekben, Budapesten minden évben rendeznek Big Band Találkozót. Jövőre szeretnénk annyira felkészülni, hogy ezen majd méltóképpen tudjuk képviselni a városunkat. Bízunk benne, hogy erre elő tudjuk teremteni a pénzügyi fedezetet. Zakar Zoltán jazz-műveit is szeretnénk újra előhúzni a kottatárból, gyakorolni és a műsoron előadni.

T.T.: A HAFIM 2023-ban ünnepeli 20 éves jubileumát: összegzünk és ünnepelünk egy jó kis Jazz-Blues Jamboree-val fűszerezve, ahogy és amennyiből majd futja.

A zenekar tagjai, akik a Bocskai téri jubileumi műsorban szerepeltek. A zárójelben olvasható A-betű azok neve után található, akik az együttes alapító tagjai. A szaxofon szekcióban játszott: Nagyné Fejes Mónika, Kiss Gergő, Hűse Gergő, Linzenbold Gábor és Péntek Julianna. A trombita szekcióban zenélt: Bagossi Péter (A), Kovács Róbert, Tóth Tibor (A), Sóvágó Imre (A), Szabó Antal (A), Lovas András (A) tiszteletbeli tag. A harsona szekcióban muzsikált: Tóth Dániel (A), Tanyi Zoltán (A), Molnár Antal. A ritmus szekcióban jeleskedett: Tóth Zsigmond zongora, Mező László (A) gitár, Kapusi Kálmán (A) basszusgitár, Tanyi Sándor basszusgitár, Patai Géza (A) dob, Takács Tamás (A) dob, Tanyi Péter dob, Koroknai Attila ritmushangszerek (A).

Czirmayné Kocsis Róza

Elkésett elégtétel

Portrévázlat Kampler Kálmán festőművészről

A SZAKADÉK MÉLYÉN

Kampler Kálmán élete az 1940-es évek kezdetén, másfél évtizedes művészi munkálkodással a háta mögött, egyre inkább örömtelenné vált. Jóllehet az ízlés és tehetség kettőssége egyre előbbre juttatta, mégis keserű magányba húzódott vissza.

A politikai élet dinamizálódása elkedvetlenítette, s Maghy Zoltán visszaemlékezése szerint már a zsinagógába is kis mellékutcákon haladva igyekezett, hogy ne kelljen emberekkel találkoznia. Valós és átvitt értelemben is bezárkózott családi házuk kertjébe, és gazdagon, már-már buján tobzódó virágágyások festésébe menekült. A természet, a növényi vegetáció lett számára a menedék, miközben a politikai élet visszásságai egyre közelítettek felé. Ám érdekes módon nem tiltakozott, nem volt lázadó lélek. Valami csöndes bánattal, kényszerű belenyugvással várta sorsa beteljesedését. Művelt, érzékeny ember lévén sejtette, hogy a kor számára és az övéinek egyre illuziótlanabb lehetőséget kínál, de a pusztulás festő próféciája nem fogalmazódott meg nála. Várt és talán reménykedett. A kor pedig egyre jobban ránehezedett. Az 1939. március 11-én kihirdetett honvédelemről szóló II. törvény alapján ugyanis Magyarországon a munkaszolgálat elnyerte létjogosultságát. S a hatalom rögtön meg is kezdte a munkaszolgálatos zászlóaljak felállítását. A VI. számúnak éppen Debrecen lett a székhelye. Ettől kezdve csak idő kérdése volt, hogy Kamplert, és övéi közül bárkit, a hatalom mikor fogja, mint fegyverfogásra megbízhatatlan zsidó elemet, katonai célra felhasználni. És nem kellett sokáig várakozni. 1940. augusztus 13-án a honvédelmi miniszter táviratban utasította a honvéd kerületi parancsnokságokat, hogy azonnali hatállyal hívják be tényleges katonai szolgálatra az 1901-1919 között született zsidó egyéneket tekintet nélkül arra, hogy sorozás alkalmával alkalmas vagy alkalmatlan minősítést kaptak. 1940 szeptemberében a behívó parancs a hajdúböszörményi zsidóságot is elérte. Személyesen Kampler Kálmánt is, mint korosztályos érdekeltet. Hajdúnánásra, a református iskola épületébe kellett bevonulnia. Tulajdonképpen itt gyűjtötték össze mindazokat a korábbi zsidótiszteket és közlegényeket is, akik immáron fegyveres szolgálatra a továbbiakban nem voltak jogosultak, s megkezdődött a munkaszolgálatra való átszervezésük. A tábor parancsnoka egy Czekeházi nevű őrnagy volt, akinek irányításával a katonaköteleseket századokba szervezték, és az ország különböző pontjára irányították. A 261/2. és a 261/3. sz. századok például Nánáson maradtak, s a város határában, a Török és Lóska tanyákon mezőgazdasági munkát végeztek. Voltak, akiket egyelőre ideiglenesen hazabocsájtottak azzal, hogy figyeljék a bevonulási és jelentkezési kötelezettségről szóló hirdetményeket, mert bármikor, három hónap időtartamra berendelhetők. A berángatott böszörményiek nagy része is hazatért. Talán maga Kampler is. Nem teljesen bizonyos ugyanis, hogy rögtön akkor, vagy csak hónapokkal később került munkaszolgálatosként Kárpátaljára.

UTOLSÓ TÁRLAT, MAJD MUNKASZOLGÁLAT

Mindenesetre a Bereg vármegyei Iloncán szolgálati időt töltött. Közvetlen a műszaki parancsnokság irányítása alatt, katonai repülőtér kialakításában vett részt. Állítólag ebben a táborban a kiszolgáltatottsága és védtelensége még egyáltalán nem volt elviselhetetlen. Földmunkák helyett különböző mérési, szintezési, vételezési munkákat bíztak rá, s még arra is volt lehetősége, hogy szénnel rajzokat, portrékat készítsen a tábor tisztjeiről. Mindazonáltal a tábori körülmények és a személyes szabadságának korlátozása megviselték. Meglehetősen nyúzottan és életkedvében összeaszaltan érkezett haza Iloncáról. Persze közben szülővárosában is romlottak a magafajta emberek körülményei. Hogy mást ne említsünk, a zsinagógabeli alkalmakat a „rendkívüli viszonyokra való tekintettel" rövidebbre és halkabbra kellett fogni, hogy ne ingereljék a más vallásúakat. No, meg állandóan napirenden volt a munkaszolgálatra és internálótáborba hurcolás lehetősége. A fokozódó nyomás és az egyre nyíltabb üldözés közepette azonban még alkotott, hiszen 1942-ben a Nemzeti Szalon 17. Tavaszi Szalonján még egyszer, életében utoljára, szerepelt. Közben 1941-ben a magyar honvédelmi miniszter rendeletével megkezdték a zsidó munkaszolgálatosokat hadműveleti területekre is kihelyezni. A menetszázadokba szervezett izraeliták Kampler környezetéből, a Püspökladányban működő kiegészítő parancsnokságról indultak az Ukrajnában harcoló magyar honvédalakulatokhoz. Saját polgári ruhában, sárga karszalaggal és viseltes honvéd sapkában. A katonai egyenruhára ekkortájt már méltatlannak tartották őket. Egy-egy században általában 200-220 főt soroltak be és két keresztény tisztnek és húsz fegyveres katonának rendelték alá a századokat. A tisztek-

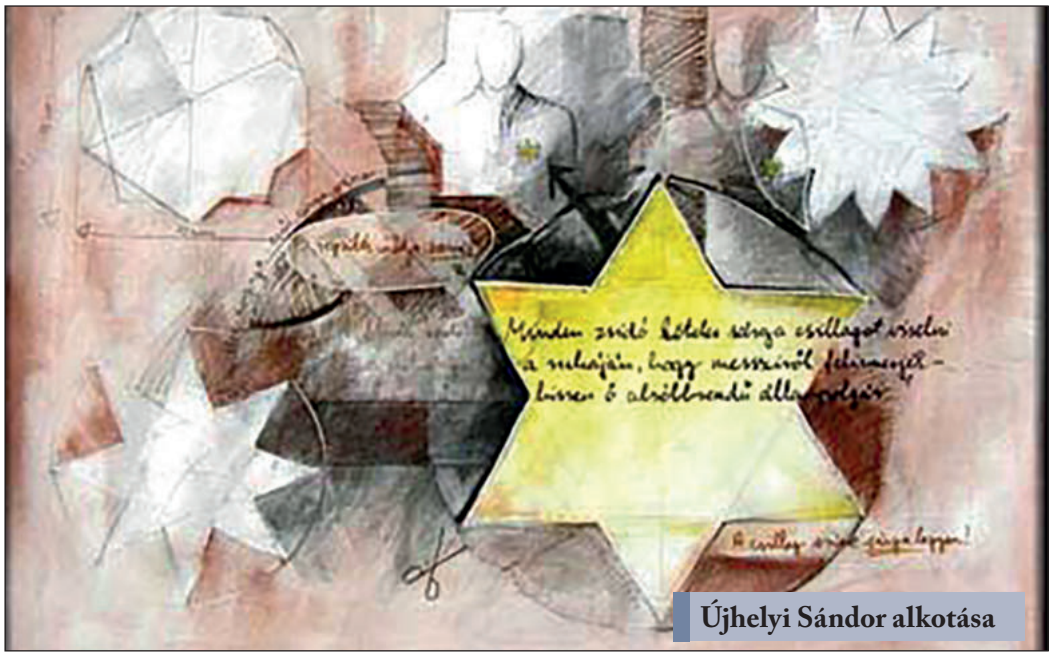

Újhelyi Sándor alkotása

ből és a fegyveres katonai kíséretből tevődött össze az úgynevezett „keret”, melynek minőségétől, emberségétől vagy kegyetlenkedésétől függött a munkaszolgálatosok további sorsa. Általában három szakszolgálati ághoz tartozva teljesítették a fegyvertelen szolgálatot. Voltak, akik trénhez kerültek rakodási, szállítási feladatokkal. Mások a hadosztály közvetlen műszaki parancsnoksága alatt erődépítési munkálatokban, aknatelepítésben, aknaszedésben, tankcsapda építésében stb. vettek részt. A harmadik terület a katonai egészségügy volt, melynek keretében sebesültek szállításában, ellátásában, tábori kórházak működtetésében, elesettek begyűjtésében, elhantolásában stb. teljesítettek szolgálatot. Azt pontosan nem lehet rekonstruálni, hogy Kamplert személyesen mikor érte el az újabb behívóparancs. Tény viszont, hogy 1942 késő őszén már az 1909-1918. között születetteket érte el a jelentkezési és bevonulási kötelezettség. Legfiatalabb testvére, Miklós, mint 1911-ben született, 1942. november 25-én vonult be, s került oroszországi hadműveleti területre. Mindenesetre 1942-ben már maga Kampler is Oroszország területén tartózkodott. Legalábbis a világhálón közzétett 2180859 sorszámmal kiállított Yad Vasem lapja erre enged következtetni. Ezt a dokumentumot egy izraeli illetőségű, Herzliyyaban lakó adatközlő, név szerint Kupershtein Zoltán bemondása alapján állították ki. A Yad Vasem lapon az is szerepel, hogy Kampler Kálmán festőművész 1942-ben Sztalinóban életét vesztette. A halál helyszíneként feltüntetett település a mai Donyeck várossal azonos, amely a Donyecháttság nyugati peremén fekszik Ukrajnában. Pillanatnyilag Kampler sorsával kapcsolatban ez tekinthető a legutóbbi adatnak. Ezt látszik erősíteni a világhálón Déri Balázs által közétett adat is, miszerint Kampler Kálmán festőművész, Kampler Tibor és Kampler Miklós testvére 1942-ben a Don térségében megfagyott. Meg kell azonban jegyezni, hogy a keleti hadműveletek során, a második világháborúban elhalt magyar katonák és munkaszolgálatosok mindmáig legteljesebb, 1941. június 26 – 1944. november 1-je közötti időszakot átfogó, a Honvédelmi Minisztérium korabeli Veszteségi Osztálya által rögzített tizenöt veszteségi lajstrom alapján összeállított Veszteségi lista, Kampler nevét nem tartalmazza. Sőt, a lajstromban magyar katonák, munkaszolgálatosok halálozási vagy temetkezési helyeként Sztalinot sem említik. Ráadásul Kampler kortársa, Maghy Zoltán, egy 1970-es évek elején papírra vetett kézirat töredékében (kézirat a Hajdúsági Múzeum adattárában) azt említi, hogy Kamplerrel együtt jelentek meg 1943 decemberében a hajdúböszörményi temetőben egykori tanáruktól, Dr. Molnár Istvántól végbúcsút venni. Ugyancsak ebben a kéziratban olvasható, hogy ő, mármint Maghy, a második világháború után úgy hallotta, hogy Kampler valamikor 1945 tavaszán, már a hadműveletek befejeződése után, mint nyugatra hajtott munkaszolgálatos végelgyengülésben, Kőszeg térségében lelte halálát. Tény, hogy 1944. október 26-án a korabeli hatalom a munkaszolgálatosok összességét a Dunántúl térségébe irányította, s 1944. november 6-án gyalogmenetben megkezdődött a munkaszolgálatosok nyugat felé áramlása. Kőszegen is nagyszámú szerencsétlen fordult meg, sőt sokan életüket is veszítették. Többségüket anyakönyvezés nélkül tömegsírba temették, a kőszegi erdő szélén. 1947-ben azonban a tömegsírt exhumálták, és a tetemeket áttemették a rákoskeresztúri izraelita hősi temetőbe. Figyelemre méltó, hogy az azonosítottak között Kampler évjáratából többen szerepelnek. Ezek az 1902-ben születettek azonban 1943. augusztus 2-án Nagykátára vonultak be, majd Szolnokon szolgáltak. Aztán az Alorecht laktanyába kerültek, s onnan indították őket Kőszeg felé, 1944. november 29-én. A korosztályos egyezőség azonban nem visz közelebb Kampler sorsának titkához. Legfeljebb annyiban, hogy ha 1943-ban még ténylegesen életben volt,

A böszörményi zsidótemetőben elhelyezett tábla a veszteségekről

akkor mint az 1902. évjárathoz tartozónak, 1943. augusztus 2-án kellett újabb munkaszolgálatra jelentkeznie. Nevezett időpontban a Hajdúságból hajdúhadházi jelentkezési kötelezettséggel tényleg vonultak is zsidó férfiak szolgálatra, de semmiféle adat nincs arra vonatkozóan, hogy Kampler köztük lett volna. Mivel életére vonatkozóan 1942 tavaszától kezdődően, a Maghy kéziratban szereplő utalásokat leszámítva semmilyen adat nem található, e sorok írója hajlik arra, hogy a bizonytalanságok ellenére is a festőművész halálozási évének inkább az 1942. esztendőt tekintse, mintsem az 1945-ös évet.

FELEDÉSBE ZÁRVA

Úgy mondják, hogy az ember kétszer múlik el. Először, amikor szervezetének életműködése véglegesen és teljesen megszűnik. Másodszor pedig, amikor az embertársai elfelejtik. Sajnos Kampler Kálmán emlékezete ma már egyre ritkábban vívja forradalmait. A feledés árnyékán alakja sem gyakran sejlik át. Hajdani szülőháza helyén Hajdúböszörményben ugyan áll egy kerítésbe beépített falrészen egy emléktábla. Hirdetve, hogy „a hajdúböszörményi festőiskola tagja volt, s kiemelkedő portréfestő… aki tárgykörét szívesen választotta az egyetemes művelődéstörténet tárgyköréből is…” És a város déli szélén egy határra könyöklő utca is a nevét viseli, de a feledéstől egyre kevesebb tudattartalom őrzi. Életpályájának, munkásságának feldolgozása hiányzik. Megmaradt, fellelhető alkotásai raktárak mélyén porosodnak. A művészi munkájáról tanúságot tevő anyag, mióta kilépett a földi világból, mindössze kétszer, 1965-ben és 1978-ban került szülővárosa tárlatlátogatói elé. 1997 februárjában pedig csak néhány alkotása volt látható Sarkadon a Márki Sándor Múzeumban, ahol „A XX. századi böszörményi festők” címmel Kampler Kálmán, Káplár Miklós, Maghy Zoltán és Veress Géza műveit mutatták be. Leszármazottai, utódai, kik szellemi örökségét ébren tartanák, sem a szűkebb, sem a tágabb hazában nincsenek. Csak reménykedhetünk abban, hogy ha a böszörményi műemlék zsinagóga felébred végre Csipke Rózsika álmából, s teljes helyreállítása, és eredeti szépségének visszaadása után afféle kulturális fellegvárként fog működni, benne Kampler Kálmánnak is jut mementóként egy hely. Hiszen dr. Tóth Ervin 1959-ben kimondott gondolatai Kamplerrel kapcsolatban ma is igazak és helytállóak: „Életműve töredékességében is meggyőző erejű, az őszinte élmény erejére épített, néha túlzóan naturalizmusba hajló hatással. Nem volt lázadó lélek, csendes derű, gyakran halk bánat fonódott alkotásaiba. Ha túléli a rémuralom éveit, lírája bizonyára megrázó akkordokkal mélyül. Megtett útja így is messzire mutat, s művészetével beírta nevét a hajdúváros festői közé…”

Czirmayné Kocsis Róza

Pedagógus, Czirmay Árpád református lelkipásztor özvegye, magyart és történelmet tanított Hajdúböszörményben, majd Rákóczifalván. Hajdúböszörmény városát 25 éves pedagógiai munkájával, kulturális írásaival, hiánypótló könyveivel szolgálja. Nemzedékek sorát nevelte iskolai és iskolán túli keretekben. A helytörténet értő művelője és a nemzeti értékek elkötelezett védelmezője.

Vékony Gábor

Hajdúnánási évszázadok egy gyűjtő szemével

Szólláth Zoltán több mint két évtizede dolgozik művelődésszervezőként a hajdúnánási Kéky Lajos Városi Művelődési Központban. Munkája mellett helytörténeti kutatásokat végez, jelentős gyűjteménynyel rendelkezik képeslapokból és sportrelikviákból, de színészkedik is. Tevékenységeinek elismeréseként 2020-ban a Makláry Lajos Pedagógiai- és Közművelődési Díjat vehette át az önkormányzattól, idén nyáron pedig a Hajdúnánás Futball Klub által alapított Nagy Norbert-díj első kitüntetettje lett.

HELYI ÉRTÉKEK MENTÉN

– Miért tartja fontosnak a közösségben való életet, s milyen közösségek voltak meghatározóak élete során?

– A közösségek az életünk részei, azokban növünk fel, formálódunk. Több közösség részei vagyunk, a család, az iskolai- és munkahelyi közösségek, a nemzethez tartozás mind-mind alakítja a jellemünket. Ugyanezek a közösségek az én életemben is meghatározó szerepet játszottak. Ezeken kívül, a sok közül kettőt szeretnék kiemelni, amelyek nagy hatással voltak rám. Első munkahelyem a hajdúnánási nevelőotthon volt. Iskolából kikerült fiatalként megtapasztalni azt a világot, igazán nagy életre nevelés volt számomra. Ezen kívül a kispályás focicsapataimat említeném meg, ahol valóban meg lehetett élni az egymásért való küzdés élményét.

– Az elmúlt évben jelent meg a várossal kapcsolatos dokumentumokat összegyűjtő „Hajdúnánási évszázadok" című kiadvány. Mit lehet erről tudni.

– Füz László barátommal jó húsz éve gyűjtünk régi hajdúnánási fotókat. Digitális formában úgy hetven-nyolcvanezer képünk lehet jelenleg. Régóta tervezgettük már, hogy a legérdekesebbeket könyv formájában megjelentetjük, ne csak a közösségi oldalon legyenek láthatók. Ennek az ideje tavaly jött el, amikor egy pályázat és a BOREKO Egyesület segítségével ezt az álmunkat valóra válthattuk. Szerettem volna, ha könnyed formában szól ez a kiadvány az olvasókhoz, hangulatokat ad át, megmosolyogtató, olykor drámai történeteket villant fel, eddig nem hallott érdekességekről szól. Ehhez az anyag jó részét én válogattam össze, és a képanyag jelentős része is saját gyűjtésből származik. Persze, ez semmit sem ért volna a szerkesztői csapat többi tagja nélkül, ez a könyv a közös munkánk gyümölcse.

– A helyi értékek iránti elkötelezettsége, lokálpatriótizmusa honnan eredeztethető?

– Valamilyen szinten mindenkiben megvan a vágy a szűkebb környezete múltjának a megismerésére, már csak azért is, mert ebbe önmaga is beletartozik, ezáltal a saját életét is jobban megismerheti. Úgy gondolom, meg kell lennie egy irányultságnak a múlt felé, s ha ehhez jön a megfelelő inspiráció, ami lehet egy gondos szülő, egy lelkes pedagógus, egy hatásos előadás vagy akár egy olvasmányélmény, akkor az alanyunk menthetetlenül megfertőződik a helytörténet iránti rajongással, a lokálpatriotizmussal. Az én esetemben az utóbbi következett be. Az 1990-es évek közepén került hozzám Draviczky Imre bácsi Hajdúnánás földrajzi nevei című könyve. Elolvasása után lenyűgözve álltam, hogy mennyi általam nem ismert érték halmozódott fel ebben a városban – igazából úgy, mint egy nagyvárosban, csak kicsiben.

BÉLYEGTŐL A KUTATÓMUNKÁIG

– Milyennek látja Hajdúnánás kulturális életét?

– Kulturális szempontból nagyon sok kiaknázatlan érték található még a hajdúnánásiakban, az eddig ismertek mellett. Néha, mikor előkerül egy-egy tehetséges alkotó, egy komoly kollekcióval rendelkező gyűjtő, egy fiatal, aki remek novellákat ír és sorolhatnám, akkor mindig csodálkozom, hogy miért nem tudtunk eddig róla? Talán ez azért lehet, mert a városunkban élő, kultúra iránt fogékony emberek nem igazán szerveződtek közösséggé, nem alakult ki az a bizonyos kulturális elit, ami régebben működött. Az országos tendenciák a mi városunkra is jellemzőek. A gyerekek leterheltek, a dolgozó rétegnek szabadidőből kevés adatik, ráadásul az árak a kulturális szektorban is magasak.

– Térjük át a gyűjteményeire! Kérem, beszéljen ezekről!

– Gyerekkorom óta gyűjtök dolgokat. Talán három-négy éves lehettem, amikor már volt egy színes képekből álló gyűjteményem. Ezután a nagybátyám hatására bélyegeket kezdtem el gyűjteni. Sokszor képeslapokról áztattam le a bélyegeket, a képeslapokat meg nem volt szívem kidobni, így abból is kialakult egy kollekció. Az évek során aztán csapódott hozzá a többi gyűjtemény, most jelenleg úgy tíz-tizenegyféle dologra mondhatom azt, hogy gyűjtöm azokat, természetesen vannak köztük kezdetleges és jelentősebb tárgyegyüttesek is. Talán jelenleg a sportgyűjtemény, a retró gyűjtemény és a képeslap-kollekció a dobogós. A gyűjteményeken belül is vannak olyan területek, amelyek hangsúlyosabbak. A képeslapoknál ilyen témakör például Hajdúnánás, a dedikált színész képeslapok, az 1918 előtti, magyarországi fürdővárosok lapjai, vagy a várakat ábrázolók. Fontos hangsúlyoznom, hogy a gyűjtés nem vagyonfelhalmozásról szól. A tárgyak nagyon őszinték, annyit adnak vissza, amennyit tőlünk kapnak. Természetesen minden gyűjteménynek van pénzben mérhető értéke, de a gyűjtő számára fontosabbak azok az ismeretek és emlékek, amelyeket a tárgyaitól kap. A gyűjteményeimhez sorolom azokat az elsősorban helytörténeti jellegű adatokat, amelyeket az elmúlt évtizedben összegyűjtöttem, amit kutatómunkának is nevezhetünk. Elsősorban sporttémájú adatbázisaim vannak (labdarúgás, kézilabda, teke, asztalitenisz, sakk) hol gazdagabban, hol kevesebb adattal, de ezeken kívül

igyekeztem összeszedni a helyi mozival, színjátszással, képzőművészeti kiállításokkal és könnyűzenei koncertekkel kapcsolatos információkat is.

„MINDEN KORBAN A HÉTKÖZNAPI ÉLETET SZERETNÉM LÁTNI”

– Ha visszautazhatnánk az időben, mit lenne jó megismerni Nánás múltjából, a nem kézzelfogható, nem tárgyiasítható jelenségek, életesemények közül?

– Igazából mit nem? Rengeteg a fehér folt még, nemcsak a hajdúk letelepedése előtti időkből, hanem a a 20. századból is akad bőven. De, ha volna egy időgépem, amin visszanézhetném Nánás történelmét, akkor mindenképpen nyomon követném a település szerkezetének, épületeinek változásait. Szeretném megtudni, hogy milyen volt a természeti környezet, érezni a napsütést, a levegő illatát. A történelmi események közül leginkább három érdekelne: 1849-ben a lengyel légió jelenléte Hajdúnánáson, az 1919-20-as román megszállás, valamint az 1944-es szovjet megszállás. Leginkább minden korban a hétköznapi életet szeretném látni, ahogyan indulnak az emberek a dolgukra, beszélgetnek, szeretnek, búslakodnak, nevetnek, játszanak, élnek. Ezeket a mai hétköznapokat is szívesen átörökíteném, a csendet, a békét, a még meglevő természeti közelséget, a mindennapjainkat, amelyek végül is megmutatnák az utókornak, hogy kik is voltunk mi.

Vékony Gábor

A cikk szerzője 1977-ben született Debrecenben. Pedagógusként dolgozik a hajdúnánási Kőrösi Csoma Sándor Református Gimnáziumban. Évekig volt a Hajdúnánási Újság szerzője, és a KULTer.hu kulturális portál rovatvezetőjeként is tevékenykedett. Írásai a Debreceni Disputában, az Iskolakultúrában, A Vörös Postakocsiban és a filmvilag.blog.hu-n jelentek meg.

Bertalan Erzsébet

Ünnepi gondolatok

Karácsonyt a legnagyobb és legszebb ünnepnek tartják szerte a világon. Sok ember azzal van elfoglalva, kinek milyen ajándékot vegyen, mi kerüljön az ünnepi asztalra. Majd óhatatlanul belefárad az előkészületekbe.

Aki átérzi az ünnep melengető érzését, arra gondol, Krisztus nélkül nincsen karácsony, nélküle üres marad az este. Ő azért jött a Földre, hogy megmentsen bennünket a reménytelenségből. Ez pedig éppen elegendő ok arra, hogy a karácsony öröme eltöltsön bennünket. Következő összeállításunkban más-más felekezetek képviselői mondták el gondolataikat az ünneppel kapcsolatban.

„HOZZA MEG NEKÜNK AZ ISTENI BÉKÉT”

Karácsonyt a béke ünnepének mondjuk. Várjuk tőle a békességet. Talán erőfeszítéseket is teszünk azért, hogy ekkor nagyobb békesség legyen családunkban, a baráti körünkben, és a szívünkben.- osztotta meg velünk gondolatait **Kocsis Fülöp,** görög katolikus érsek-metropolita.

A béke szónak mai világunkban különös súlya van. Egyre inkább kezdjük újraértékelni, hogy mennyire fontos nekünk, hogy mennyire vágyunk a békére. Békesség legyen, nem pedig ellentét nemzetek vagy érdekszövetségek között. Nagyon vágyunk erre a békére. Nem tudjuk, hogy most karácsonykor megadatik, vagy sem. Sötét felhőket látunk. Ezekből pedig nem hópelyhek hullnak, hanem bombák. Egyelőre bízunk abban, hogy megmarad a béke Európában és hazánkban. A nagy kérdés mégis nem az, hogy mire jutnak a politikusok, és mi lesz a béketárgyalásoknak az eredménye. Hanem az, hogy a karácsonyfa alatt megtaláljuk-e azt, aki elhozta a földre a békét. A gyermek, akinek tekintete sugározza ezt a békét. A csecsemő, akinek kitárt karja arra késztet, hogy mindnyájan egymást is szeressük. A békességnek ez az igazi üzenete, amely nem körbenéz, nem riadtan tekinget másokra, hogy lesz-e béke, hanem lényéből sugárzóan hordozza azt. Vajon a karácsonyfánk alatt megtaláljuk a betlehemi kisdedet? De nemcsak annak szobrocskáját csupán, hanem a valóságosan megszületett Istengyermeket. Akkor történjék bármi odakint a népek porondján, vagy a lakások ajtaján kívül, a karácsony békessége mégis beköszön hozzánk. Jézus nélkül nincs karácsony, Jézus nélkül nincsen béke. Amikor mi erre a békességre vágyunk, valójában az Istengyermekre, az Istenre vágyunk. Legyen hát ebben az esztendőben még nagyobb békesség a szívünkben, a családjainkban és az életünkben. 2022 karácsonya hozza meg nekünk ezt az isteni békét!

„JÉZUS, ISTEN FIAKÉNT TÖKÉLETES VOLT”

A karácsony üzenete számomra azt jelenti, hogy amit Isten megígért évszázadokkal korábban, több prófétája által, az beteljesedett Jézus Krisztus születésével. – kezdte gondolatait **Loment Péter** református lelkipásztor. A Szentírás legelső lapjain, a bűneset történetében szó van arról, hogy az ember föllázadt a Teremtővel szemben. Isten már akkor megígérte, hogy küld majd egy Szabadítót, aki megváltja az embert attól, hogy mindenféleképpen bűnt kövessen el. Az ember a bűneset óta nem tud, nem vétkezni. Úgy hatott ránk az Istennel szembeni lázadás, engedetlenség, hogy nem tudunk jó és tökéletes életet élni. Ez nem azt jelenti, hogy az emberi törvényekkel szemben mindig vétkezünk. Természetesen tudunk úgy létezni, hogy nem ítélik el a polgári törvények, de a tökéletes Istennel szemben nem tudunk hibátlan életet élni. Vele szemben mindig vannak vétkeink, mulasztásaink, hűtlenségeink. Ezeket a Teremtővel

szembeni mulasztásokat, vétkeket, bűnöket az Ő igazsága szerint meg kell, hogy büntesse. Ugyanakkor szeretete kegyelmet akar az embernek adni. Ezt a feloldhatatlan ellentétet szünteti meg Jézus Krisztus születése, majd Nagypénteki kereszthalála. Azzal,

hogy Jézus Isten fiaként tökéletes volt, aki igaz életet élt, nem követett el bűnt senki ellen. Önmagát adta Nagypénteken a golgotai keresztre, megengedte, hogy megöljék, és ő így a bűnért való áldozatot vállalta magára. Másképpen megfogalmazva, ártatlanként magára vállalta azt a büntetést, amit nekünk, embereknek kellene elhordoznunk. De erre mi nem vagyunk képesek. Az ószövetségi időben a bűnökért áldozati állatokat, bárányokat áldoztak föl. Jézus Krisztusról azt mondta Keresztelő János, hogy „íme, az Isten báránya, aki elhordozza a világ bűneit". Ő volt az az isteni személy, aki áldozati bárány lett, aki elhordozta mindazokat a büntetéseket a kereszthalál által, amiket nekünk, embereknek kellene elhordoznunk. Úgy lehet Isten bocsánata a miénk, ha hiszünk Jézus Krisztusban. Aki hisz Jézus Krisztusban, annak Isten bűnbocsánatot ad Jézus kereszthaláláért. Számomra karácsony üzenete azt jelenti, hogy az ember lehetőséget kapott arra, ne jusson a kárhozatra. Jézus Krisztus születése, mindazoknak az Ószövetségi ígéreteknek a beteljesedése, amelyek arról szólnak, hogy Isten szereti az Ő népét. Szereti a benne bízókat. szereti azokat, akik hozzáfordulnak, akik tőle kérnek segítséget. Az Isten, Jézus halála által bűnbocsánatot ad a Krisztusban hívőknek. A karácsonyi történeteket, Jézus születésének történetét a legrészletesebben Máté evangéliumának első részében és Lukács evangéliumának második részében olvashatjuk. A karácsonyi történetet a János evangéliuma által megfogalmazott szavak foglalják össze legjobban. „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne el ne vesszen, hanem örök élete legyen" (Jn 3,16).

„BOLDOG, AKI BEFOGADJA"

Abban az időben nagy eseménynek számított. Napóleon feleségének fia született. Párizs népe aranybölcsőt készített számára. A katonai egységek felvonultak a császári palota elé. 101 díszlövést adtak le, mindenkit arra késztetve, hogy örüljön az újszülött megjelenésének. Ez ma már senkit sem érdekel. A franciákat sem – mondta **Szenes József** római katolikus plébános. A betlehemi pusztában született egy gyermek. Ez az esemény még most is mozgásban tartja a világot. Az ünnepét karácsonynak nevezzük. Mennyire a történelem középpontja, szépen fogalmazva, az úgynevezett karácsonyi martirológiai esemény, melyet a szerzetesrendek minden karácsony ünnepén elmondják a következőképpen: „A világ teremtésétől, amidőn kezdetekben Isten megalkotta az eget és a Földet sok ezer évvel ezelőtt. Mindent igéje által teremtett, és az idők teljességében általa békített ki magával mindeneket. A héber idő szerint Ábrahám születésétől a

2015. esztendőben. Mózesnek és a zsidó népnek Egyiptomból való kijövetele óta az 1510. esztendőben, Dániel jövendölése után a 965. esztendőben. Olimpiász 194. esztendejében. Róma alapításától a 752. esztendőben. Oktáviánusz, Augusztiánusz uralkodásának a 42. évében, amikor az egész földkerekségen béke honolt, a világnak hatodik korszakában az Jézus Krisztus Örök Isten az Örök atyának a fia. Megakarván menteni a szentséges jövetelével a világot a Szentlélektől fogantatván. A fogantatás után a kilencedik hónapban Juda Bethlehemében Szűz Máriától emberré lévén megszületett. Ez a nap, a mi Urunk Jézus Krisztus születésnapja. Áldjuk és magasztaljuk érette, az Úristent. Ugyanezen a nap Nikomédiában több ezer vértanú szenvedésének a napja. Ezek részesültek abban a kegyelemben, hogy annak a napnak az évfordulóján születtek az Ég számára, melyen egykor Jézus született a Földön". Úgy ünnepeljük tehát a karácsonyt, mint az üdvösségtörténet nagy eseményét. Az embert szerető Isten találkozik az Őt szerető emberrel. Isten jósága és bölcsessége abban is feltündöklik, hogy gyermek alakjában küldi fiát. Így senki sem félve közeledik felé. Nagy Szent Leó pápa így tanít minket karácsony ünnepén: „Senki sincs kizárva ebből az örömből. A mi Urunk ugyanis, mint a bűnnek és halálnak legyőzője jött közénk, hogy mindnyájunkat megváltson. Vigadjon a szent, mert közeleg győzelmi pálmája. Örüljön a bűnös, mert megbocsátásra kap meghívást. Örvendezzen a pogány is, mert őt is az életre hívják. A jóság és a szeretet megjelent közöttünk" A világ közönye nem fogadta be. Ő azért is itt van közöttünk. Boldog, aki befogadja.

„BÉKESSÉG A FÖLDÖN"

Az idei karácsonykor, látva a világban dúló zűrzavart, még aktuálisabbá válik a karácsonyi békét hirdető angyalok éneke: „Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a Földön a jóakaratú embereknek!". – kezdte gondolatait **Bodogán László,** görög katolikus parókus. Én ebben látom az idei ünnep üzenetét. Ha az ember keresi az Isten által küldött üzenetet és a Teremtő akaratát szeretné szolgálni, s nem a maga elképzelését és javát, akkor harmóniába kerülne a világ. S még önmagával is kibékülne. Tudható, hogy a karácsonyi békét hirdető angyalok éneke már abban az időben is egy kicsit disszonáns volt. Hiszen akkor is felbolydult volt a világ, amikor Jézus született. Úgy tűnik, hogy kétezer év óta sokat nem változott a környezetünk. Az akkori és a mai heródesek csak a maguk önzésének beteljesülését keresik, és nem a rájuk bízottak boldogulását mozdítják elő. Mi mégsem mondhatunk le arról, hogy az Isteni dolgokhoz igazítsuk az életünket. A Teremtő nem akar tőlünk semmit sem elvenni, nem akarja megrövidíteni, megkurtítani az életünket. Inkább azt akar-

ja, hogy teljes legyen. Az adni akarás jelenik meg a karácsonykor, hiszen ekkor adja Jézus Krisztust, az egyszülött fiát ajándékba az ember életéért, üdvösségéért. Ezt a titkot kellene az embernek ízlelgetni, körbejárni, szinte napi vezérgondolattá tenni. Ha azt keresem, ami az életemet Istenhez köti, akkor nemcsak vele kerülök harmóniába, hanem önmagammal is, embertársaimmal, a másik nemzethez tartozóval, meg az egész teremtett világgal. Mit jelent nekem személy szerint Karácsony? A karácsony egy szép ünnep, ami meglehetősen sűrű időszak számomra. Sok-sok tennivalóm van ilyenkor. Nálunk is együtt van a család. Ennek az öröme igen ritka, mert gyerekeink már nagyok és ketten nem velünk élnek. Ugyanakkor a karácsony alkalom arra, hogy kicsit visszacsendesedjünk az egész évi rohanásból. Ekkor újra önmagunk felé tudunk fordulni, egy kicsit bepillantunk önmagunkba. Ezen túl egyfajta számvetést is végzünk a hátunk mögött hagyott évről, és előretekintünk az előttünk álló időszakra.

„ISTENTŐL TÉNYLEG LEHET KÉRNI KARÁCSONYRA BÉKÉT IS"

Minden év más. Az esztendő ezen időszakában sokat gondolkodunk arról, hogy mi kerüljön a karácsonyfánk alá. Felmerül a kérdés, most, mire van szüksége a városnak, az országnak és a világnak. Alapvetően az a mondat jut az eszembe, hogy „Ha Isten velünk, ki lehet ellenünk". (Róma 8,31) Ez az egyházi címerünkben is szerepel. – mondta el **Somogyi László** református lelkipásztor. A Biblia következő mondata pedig így szól: „Aki tulajdon fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta, hogyan ne ajándékozna nekünk, vele együtt mindent". (Róma 8,32) A „vele együtt", az nagyon hangsúlyos! Bármilyen hihetetlen, Istentől tényleg lehet kérni karácsonyra békét is. Lehet kérni megnyugvást, a vezetőknek a szíve fordulását. Látjuk, hogy napjainkban a világ irányítóinak szükségük lenne a magukba szállásra, függetlenül, hogyan vélekedünk az egész helyzetről. A politika és a mi életünk között párhuzam vonható. A vezetőkre nem lehetünk hatással, de a saját létünkre igen. Isten először Jézus Krisztussal szeretne minket kapcsolatba hozni. Az Ő fiával szeretne megismertetni, akivel együtt kinyílik a tárháza. Az a baj, hogy a mai világ jó része, főleg Európa, elengedte, elfelejtette ezt. Jó lenne a béke, a gazdagság, a növekvő, vagy legalább megmaradó életszínvonal, az egészség és a járvány vége. Isten mindezt meg tudja adni. De a Teremtő először a Fiát szeretné adni. Tudja, hogy a bűneinkkel van alapvetően baj. Ha ezzel szembenézünk, itt kezdődik a gyógyulás. Jó lenne Európa köztudatába visszavinni, hogy Isten először Jézust akarja nekünk adni, akit meg

kell ismernünk. Az Úr Jézus élete nagyon sok üzenetet tartalmaz. Ez az élő Istentől jövő hír. Krisztusra szükségünk van, hiszen Ő megbocsátott az embereknek, új lehetőséget nyújtott a számukra. Karácsonykor, ha Jézust kikerüljük, akkor a lényeget vesztjük el. Az ünnepi forgatagban Jézust meg sem említik szinte. Maga az ünnepelt marad ki. Isten igéje pedig azt mondja, hogy először vele ismerkedjetek meg. Isten az Ő fiát végtelen szerény körülmények közé küldte. Most mi is érezzük, hogy nehezebben élünk. Az Isten szomorú szívvel nézi, hogy mi emberek, mit teszünk egymással. Mindezekre Jézusnak van válasza és tanítása. Sőt, segít abban, hogy tanuljunk meg szeretni. Összefoglalva, a karácsony üzenete továbbra is, 2000 év óta: Jézus Krisztus személye. Egy konkrét személy, aki itt élt a földön harminchárom évig. Aki meghalt, és a harmadik naptól, a feltámadásától kezdve több mint ötszáz embernek megjelent. Aki él, uralkodik, és hamarosan visszatér, de ma is megszólítható. Rá kell döbbenteni napjaink emberét, hogy Isten a Fiában a legjobbat akarja adni nekünk, merthogy Krisztus élete harminchárom éve alatt mérhetetlen szeretetet tanúsított irányunkban. Rá van leginkább szükségünk idén karácsonykor is.

Bertalan Erzsébet

Cikkünk szerzője tanító, publicista, újságíró. Több mint két évtizede jelennek meg írásai megyei és helyi újságokban.

Évtizedeken át szerkesztő-riporterként dolgozott a böszörményi városi televíziónál, jelenleg a Szabadhajdú hetilap újságíró munkatársa. Portrék, riportok kiváló művelője, ismeretterjesztő filmek értő készítője, a Hajdúság értékeinek avatott, bemutató tollforgatója.

Ady Endre: Karácsony

Harang csendül,
Ének zendül,
Messze zsong a hálaének,
Az én kedves kis falumban
Karácsonykor
Magába száll minden lélek.
Minden ember
Szeretettel
Borul földre imádkozni,
Az én kedves kis falumba
A Messiás
Boldogságot szokott hozni.
A templomba
Hosszu sorba
Indulnak el ifjak, vének,
Az én kedves kis falumban
Hálát adnak
A magasság Istenének.
Mintha itt lenn
A nagy Isten
Szent kegyelme súgna, szállna,
Az én kedves kis falumban
Minden szívben
Csak szeretet lakik máma.

Bántja lelkem a nagy város
Durva zaja,
De jó volna ünnepelni
Odahaza.
De jó volna tiszta szívből
– Úgy, mint régen –
Fohászkodni,
De jó volna megnyugodni.
De jó volna mindent, mindent
Elfeledni,
De jó volna játszadozó
Gyermek lenni.
Igaz hittel, gyermekszívvel
A világgal
Kibékülni,
Szeretetben üdvözülni.

Ha ez a szép rege
Igaz hitté válna,
Óh, de nagy boldogság
Szállna a világra.
És a gyarló ember
Ember lenne újra,
Talizmánja lenne
A szomoru útra.
Golgota nem volna
Ez a földi élet,
Egy erő hatná át
A nagy mindenséget,
Nem volna más vallás,
Nem volna csak ennyi:
Imádni az Istent
És egymást szeretni...
Karácsonyi rege
Ha valóra válna,
Igazi boldogság
Szállna a világra...

Dr. Szarvas-Szabó Kata

Hit, remény, szeretet

Energiaár-növekedés, sötétség, hideg. De mi mégis vágyunk a fényre, az ünnepre, a különlegesre. Hogy elengedjük a mindennapokat. Elmerüljünk valami másik dimenzióban.

És szaladni fogunk. Ajándékok után, fa után. Nem is tudnám megmondani, mióta van ez így. De a karácsonyt mindig is nagyon szerettem. Az ajándékok miatt, a szaloncukor ízéért, a világ megállásáért, egy nyugalmi állapotért. És tudom, nem fogunk törődni a villanyszámlával, a gázárakkal. Ha tehetjük, meleg lesz és fény.

Őszintén kívánhatom, hogy a meleget szeretteink törődése, a fényt az együttlét öröme hozza el majd számunkra.

Magyar Antalné Zsuzsika nénit senkinek nem kell bemutatni Hajdúböszörményben. Elárulhatjuk, kilencvenedik életévén túl jár. Megélt világot rengető borzalmakat, egyéni tragédiákat. De örömöket, családot összetartó erőt is. Zsuzsika néni talán mindannyiónk élő gyökere, hiszen átélt olyan dolgokat, amelyekről mi csak családtagjainktól hallhattunk. A minap beszélgettünk. Az ő gondolatai messzi vidékeken jártak, háborús vidékeken. Milyen nehéz lehet nekik most? Hiszen ő átélte, megtapasztalta fiatal nőként, milyen pusztítást okoz egy ilyen helyzet. El lehet ezt felejteni, kérdeztem akkor, amikor már tudtam a választ: Nem, soha nem lehet. Zsuzsika néni pontos leírást adott a háborús borzalmakról:

„Mondom, hogy a tanyára mentünk ki, oszt a föld derekán ott volt, német vagy orosz katona meghalva. Ahol a Csillagnak a központja van, ott volt egy ágyú, meg hét ló. Még most is úgy előttem van. A katona ott feküdt a katona ruhában, majd idővel levették a csizmáját is, a kapcája virított ki. Úgy visszaemlékszek rá. Az Erzsébetben volt szőlőnk, az egyikben német katona volt, a másikban orosz katona…. Borzalom….”

Hát így írta le 2022-ben, hihetetlen pontossággal a világháborút. Hogy ott, akkor, abban a pillanatban azt kívántam, azon borzalmak közepette a karácsony, az ünnep, talán más dimenziót hozott nekik. Ezért kérdeztem, jó barátnőmet, Zsuzsika nénit erről. Az ünnepről, milyen volt ott, a borzalmak közepette….

„Á, ezelőtt nem volt ilyen, nem volt mint most… nem volt ilyen, hogy karácsonyfa. Mink a tanyáról hazajártunk a templomba, 5 km-re volt, és hát az iskolába is onnan jártam. Semmi sem volt, nemhogy ajándékozás, vagy karácsonyfa. Úgy elgondolom, hogy szegény katonák a lövészárokban… Hát naptár volt. De valahogy úgy megváltozott az egész világ. Nem lehet ezt még ki se magyarázni, hogy mennyire megváltozott… Karácsonykor ajándékozás, meg karácsonyfa? Még a szaloncukrozást is úgy csináltuk, hogy cukrot égettünk, meg volt kockacukor, színes papírba becsomagoltuk. Na, aztán később, a karácsonyfáról vágtak, meg vágtunk gallyat. Még az én gyermekkoromban sem volt ilyen, hogy karácsonyfa. Na, most már elértem azt az időt, hogy nem veszek karácsonyfát. Volt szobafenyőm, meg volt itt a kertben ezüstfenyő. Elértem a gyermekkoromat! Már csak egy kis gally van, az illata olyan jó, egy kis karácsonyfa szaga van. Mán, mikor olyan nagyobbak lettünk, arra emlékszem, hogy sütött anyám mákos, diós kalácsot. Más volt a világ… Meg nem voltak ezek a sok sütemények sem, fonatos volt. A karácsony, majdcsak egy hétköznap volt. 4–5 éves voltam, anyám hozott a templomba, erre úgy visszaemlékszem, gyalog.”

2022-tőt írunk. Ezek az emlékképek még elevenek egy olyan hölgy életében, akinek unokái, dédunokái fényes ünnepben nőttek fel. Háborút nem ismerve, ajándékok örömére várva. Egy gyermeket már eltemetett, két gyermeke itt van. Látogatják unokák, dédunokák. De átélte a számunkra elképzelhetetlent.

Nem kell lemondanunk az ünnep örömről. De azt kívánom, hogy a böszörményi családok ünnepi bejglijében legyen ott a felmenők állhatatossága, hogy bár ünnep, de ez is olyan nap, mint a többi. Nem adhatjuk fel, menni kell az utunkon. Mert ez a titka annak, hogy tovább élünk: a családunkban, az emlékeinkben, mások emlékében. Mint egy láng, ami jelképezi a karácsonyi fényt, pislákol, vagy ég, de láng, de erő, de létezés.

Hit, remény, szeretet… Mondta a minap Prof. Dr. Bagdy Emőke Debrecenben, a Nagytemplomban. Hiszen a mindennapok most már odakötnek.

De szívem és a lelkem még mindig a hajdúböszörményi embereké!

Ha elfogadják, én ezt rakom a fa alá, a különleges dimenzióhoz, amit a karácsonyi ünnepek adnak és azt, hogy abban a három napban legalább éljenek az álmaiknak, hogy a többi napon valóra válhassanak!

Dr. Szarvas-Szabó Katalin

Szerzőnk a Médiacentrum Debrecen szerkesztő-riportere, műsorvezetője. A Szabadhajdú Közhasznú Nonprofit Kft. korábbi ügyvezetője. Jogász, politológus végzettsége mellett meghatározó volt számára mindig is az újságírás, leginkább szülővárosával, Hajdúböszörménnyel kapcsolatban.

DOMOKOS SÁNDOR:

M. J. Barátomnak

Isten veled. Sajnálom, hogy elmész.
Ilyen a sors. A végzet már ilyen.
Könnyen tovább sodor most már a szellő,
Magyar lelkünk olyan gyökértelen.
Kérlek, a búcsú meleg kézfogása
Maradjon köztünk, mint egy kötelék.
Ne hulljon ki közönnyel amit érzünk,
Mert visszanézni soha nem elég.
A visszanézés lelkünk üditője,
És mély merengés old fel titkokat.
Az emlékeknek nincs szép varázsa
Megpendithet régmúlt némult húrokat.
Az iró lelke – és te az vagy, János –
Érzékeny jószág, könnyen sérthető,
Ezért tud sirni, vagy dalra fakadni,
Ezért hol lágy, hol dühtől égető!
Ha majd elválaszt hegy, folyó és erdő,
Nem baj, a távol áthidalható.
Mert közel leszünk lelkünkben Tehozzád,
Ez a barátság több, mint puszta szó.
Mi veled leszünk. Menj, legyél a szónok!
Szólj nevünkben, az árva nép helyett.
Mondd el, mit érzünk, mily sebzett a lelkünk.
Te beszélj itt, otthon úgysem lehet.
Követ legyél. Helyettünk és helyettük.
Kóbor lantos, ki tollal viv csatát
Hisz iró vagy s az iró szent hatalma
valóra válthat minden áldomást.
Menj, Isten áldjon. Új harcok elébe.
Fiatal vagy, ráérsz pienni még.
Elkisér búcsúnk meleg kézfogása,
Mint el nem múló örök kötelék.

In: Kanadai Magyar Újság, 1966. okt.
(Elhangzott a Winnipegi Magyar Irodalmi Körben)

Miska János emlékezete Hajdúböszörményben

A hajdúböszörményi Bocskai István Gimnáziumban, 1953-ban olyan évfolyam érettségizett, amelyet mindig büszkeséggel emlegetünk az iskolatörténet eddig megírt és még íratlan lapjain.

„MEGYEK FÁKLYÁT GYÚJTANI"

A hetvenéves találkozóra készülő öregdiákok sora megfogyatkozott. Ám az élők számon tartják egymást, és büszkék arra, hogy innen indultak. Könnyes szemmel emlegetik egykori tanáraikat és idézik fel azt az időt, amelyet mi a magyar történelemben ma az egyik legszörnyűbb időszaknak látunk. Ez a kommunista diktatúra legkeményebb időszaka volt, de nekik az ifjúságuk, a tudás, a hit és a szerelem szép forrásvidéke. A fényes szellők nemzedékének egyik utolsó évfolyamaként indultak. Hogy miért és hogyan lettek ők böszörményi gimnazisták a református egyháztól egy évvel korábban elvett államosított iskolában? Honnan, hogyan és hány településről kerültek a Petőfi Sándor Népi Kollégiummá átnevezett egykori Kálvineum épületébe? Nem a jelen írás dolga bemutatni. Az évfolyam valamennyi diákjának életútja a történelmünk része, lenyomata. Vannak közülük, akiknek csupán a szétszórt mázas vagy dísztelen cserepekből álló töredékek alapján állítható össze életük mozaikja. Ám vannak néhányan, akiknek megadatott, hogy életükről szóló számadást maguk elvégezzék, életrajzuk olvasható, s ezek az utókor emlékezetét fenntartják. Sokszor esendő, bukásoktól sem mentes életük arról tanúskodik, hogy igazi emberi hősök, akik sikereik révén, de sokszor hibáik, kudarcaik ellenére vagy éppen azok által lettek – nem is annyira hétköznapi – hőseink.

Az idén elhunyt Miska János (1932–2022) is, aki az évfolyam C osztályába járt, az utóbbiak közé tartozik. 2016-ban jelent meg Megyek fáklyát gyújtani című kötetét Koltay Gábor szerkesztette, s amely bemutatja szépírói, kultúraszervezői, magyarságkutatói és bibliográfusi munkásságát. A kötet alapjául szolgáló saját forrásaiból Koltay Gábor 2017-ben ugyanazon címmel dokumentumfilmet is összeállított Miska János történetéből. Hajdúböszörményi gimnazista 1949-ben lett Miska János. Az éles eszű, jól tanuló diák az ELTE-n tanult tovább, s újságíró gyakornokként érte 1956 októbere szülőföldjén, Nyíregyházán. A

forradalomban való részvétele miatt várható és vélhető megtorlás elől külföldre ment, s Kanadába jutott, ahol nehéz munka és sok tanulás árán a kanadai mezőgazdasági könyvtárügy és bibliográfia elismert szakembere lett. Emellett teljesedett ki igazi hivatása a nyugati magyar emigráció kulturális szervezőjeként, lapszerkesztőként és publicistaként, jó tollú íróként.

LEVÉL A HAZAI DIÁKOKNAK

Már nyugdíjas volt, amikor őt özvegységéből kiváltó felesége, Erzsébet támogatásával egyre többször jött haza, végül repatriált. 2012-ben gimnazista fiatalok mozgolódtak az akkori oktatási kormányzat egyetemi felvételit érintő intézkedéseivel szemben. Hajdúböszörményben is volt akciójuk. Ezek váltották ki belőle a Levél a hazai diákoknak írását, amely a Magyar Nemzet akkori szilveszteri számában jelent meg. Saját példáján mutatta meg, hogy önmagunk képzésébe való befektetés elsősorban önmagunk felelőssége. De megfogalmazódott ott más is.

„Engem lelkem mélyéig megrázott elszakadásom ténye, s ez a lesújtó élmény ott van még ma is érzelmeim bugyrában. […] Nehezen lehet napirendre térni afelett, hogy hasznosságunk percében elhagyjuk hazánkat – ámbár sokunknál ez életbevágó kényszer volt –, s tudásunk legjavát, amelyet fajtánk verítéke árán szereztünk otthon, most más népek, nemegyszer közömbös befogadó országok boldogítására fordítjuk."

Magam ennek a belső lelkiismereti tusa következményének tekintem, hogy ekkortól Miska János tudatosan kereste a kapcsolatot egykori iskoláival Nyírbélteken és Hajdúböszörményben. Közben sorra jelentek meg kötetei a Kráter Műhely Egyesületnél, majd a Püski Kiadónál, ezeket sorra nálunk is bemutatta. Az egykori könyvtárvezető 2012-ben tízezer kanadai dollárt adományozott egykori gimnáziumának könyvtára fejlesztésére. A 2013-ban kapott rangos állami kitüntetés, a Nyírbéltek által adományozott díszpolgár cím, a Hajdúböszörmény által adott tiszteletbeli polgár cím jelzik, hogy a mi figyelmünk is rá irányult. Nála a hazaköltözés is szolgálat lett: békásmegyeri házát a kanadai magyar kultúra emlékeinek gyűjteményeként nyitotta meg.

2015-ben kétszer is vendégünk volt. Szeptemberben teremavatóra vártuk. A gimnázium Dr. Molnár Istvánról elnevezett könyvtára egy kis felkészülő helyiséggel egészült ki, jelentős részben az ő korábbi támogatásának köszönhetően, így ez a Miska János adományszoba nevet kapta. Decemberben pedig a városházán köszöntöttük, ahol bejelentette, hogy alapítványi ösztöndíjat hoz létre azzal a céllal, hogy tehetséges magyar diákokat anyagilag támogasson, a továbbtanulási esélyüket elősegítse. Minden évben két fiatal, egy nyírbélteki iskolás és egy hajdúböszörményi gimnazista kaphatja az egyenként kétszázezer forintos ösztöndíjat, azzal a feltétellel, hogy a kanadai irodalom egy alkotóját vagy műveit bemutató dolgozatot ír.

HAGYOMÁNYOK TISZTELETE

Az elmúlt hét évben tucatnyi kiváló dolgozat született a gimnáziumban, a kutatómunka során diákjaink előtt egy új világ nyílt meg. Nem csupán a jelentős ösztöndíj volt fontos, de az alapítók figyelme is, amely díjazáson túl is elkísérte a díjazottat. A legjobb írások Kanadában is megjelentek. Végezetül álljanak itt az egyik első ösztöndíjas, Chebli Yamina Erzsébet – ma már orvostanhallgató – emlékező szavai: „Találkozásunk során a kölcsönös szimpátia és tisztelet talán abból is fakadt, hogy a kutató munkám során számos ismeretet kaptam munkásságáról, írásaiból pedig személyiségéről. Mint vidéki ember magam is megtapasztaltam az írásaiban olvasható életérzést, ami a régi hagyományokat tisztelő és ápoló embereket jellemzi. Életpályám során jó példaként tartom majd meg emlékét, hiszen hosszú évekig kapcsolatot ápoltunk a megismerkedésünket követően. Támogató, biztató kedvessége sokszor erőt adott az egyetemi éveim alatt. Feleségével olyan csodálatos szimbiózisban éltek, ami segítette abban, hogy tegye azt, amihez a Jó Isten tehetséget és erőt adott a számára. Fájó szívvel búcsúzok egy igazi nagy magyar embertől, aki soha nem felejtette el gyökereit és fontos volt számára a jövő nemzedék támogatása. Hálás vagyok biztató szavaiért, és amennyiben valóra válhat az álmom, hogy hamarosan gyógyítani fogok, úgy valamelyest része lesz benne Miska Jánosnak."

Összeállította: Gyulai Sándor,
a Bocskai-gimnázium intézményvezetője,
a Miska János Alapítvány egyik kurátora.

Könyvajánló

Értékes tanulmányok és történelmi sorsfordulók

Hajdúböszörményben az elmúlt években sok új kezdeményezés tette vonzóvá a hajducivitast, így többek között egy történelmi periodika megszületése, amely új színt jelentett a város közéletében.

Egy új elgondolást valósítottak meg Hajdúböszörmény szellemi közéletében, immár tizennyolcadik éve. Nevezetesen, a helyi fióklevéltár és az önkormányzat létrehozott egy tudományos-ismeretterjesztő kiadványt, amely a város közéletének történelmi fordulatainak, művészeti alkotásainak a publikációjára vállalkozott. Ennek tartalma minden alkalommal előadások formájában jelenik meg a Város-napi történelmi konferencián, amelyhez adekvát időszaki kiállítás is társul. Megállapíthatjuk, hogy új szemlélet, szerkesztés jellemzi a sorozatot. A városban hagyománnyá vált, hogy fennállásának évfordulóján, illetve más alkalmakkor is, a Városházán tudományos tanácskozásokra került sor. Meghívást kaptak a település történelmét, szellemi életét, művészeti életét jól ismerő emberek, kutatók, történészek, akik előadásokat tartottak az évfordulók alkalmával. Később az ott elhangzott tanulmányokat kibővítették, kiegészítették, sajátos légkört teremtve kerültek be a könyvbe ezek az írások. Mielőtt néhány szót szólnánk az előadások tartalmáról, a kiadvány arculatáról, meg kell jegyezni azt, és ez nagyon fontos, hogy rendkívül olvasmányosak ezek a tanulmányok. Amellett a sorozatszerkesztő, Varjasi Imre felkutatta azokat a régi, autentikus fényképeket a levéltárban, a múzeumban, a magánarchívumokban, és ezeket az archív és nagyon fontos dokumentumokat beépítette a szövegbe. Ezáltal rendkívül látványos és jól olvasható, követhető periodikát hozott létre. Neves történészek tartottak előadásokat és írtak tanulmányokat. Így néhai Gereben Ágnes professzor asszony, a Széchenyi-díjas Kun Miklós, professzor Káhler Frigyes, habil Sári Mihály, az Akadémia doktora, Valluch Tibor, néhai Nyakas Miklós, Völgyesi Zoltán főlevéltáros és felsorolni is nehéz a levéltárosokat, muzeológusokat. Néhányat megemlítünk most a kötetek közül: „1956 Te csillag", „Meghaltak ők, hogy éljen a haza. 1914-1918", „Oly korban éltem én…(Adatok a Hajdúság és Hajdúböszörmény zsidóságának történetéhez)" „Inkább törni, mint hajolni", „A totális diktatúra kiépülése", „Hitben kovácsolódva" , stb. Szeretném megemlíteni még az önálló könyveket, nagyon fontos munkákat a „Túszfoglyok a Hajdúságban" és „Az 1956-os forradalom Hajdúböszörményben" címmel megjelent köteteket. A Közszolgálati füzetek bármelyik darabját a kezünkbe vesszük, azt látjuk, hogy az ott közölt tanulmányok, dokumentumok, fényképek Hajdúböszörmény, a Hajdúság történetének, életének fontos eseményeit dolgozták fel. A legfontosabb talán, amit most a Közszolgálat füzetek 15-16. összevont számának megjelenése alkalmából meg kell említeni, az „Inkább törni, mint hajolni" című kötet kapcsán a következő. Hajdúnánáson, Hajdúböszörményben és minden hajdúvárosban megható módon őrzik Bocskai István, és a hajdúság történetének emlékét. Most került sor arra, hogy egy kiadvány részletesen foglalkozzon a hajdúk lelkivilágával, művelődési, politikai, gazdasági életével, címerével és múzeumának értékeivel. A kiadvány tulajdonképpen arra törekedett, hogy Bocskainak és a hajdú katonáknak az életét, mentalitását mutassa be, valamint azt, hogy a hajdúság mint katonai egység, vallásának őrzője, hogyan tudta megőrizni a letelepítése után gondolati művelődési szabadságát, kultúráját. Érdemes volna a továbbiakban egy füzetet szánni arra, hogy a szép hajdúvárosok városházáinak történetét is megírná valaki, bemutatva a gyönyörű képeket, festményeket, stukkókat. A füzetek tizenötödik, tizenhatodik száma különös figyelmet érdemel. A szerzők: Sári Mihály, Husvéth András, Varjasi Imre, Szekeres Gyula, Tatár Antal, Nagy Zsolt, Szikla Gergő és mások. Arra a kérdésre kerestek választ, hogy milyen volt a letelepített hajdúk lelkivilága, harci szelleme, építészete, vallása. Tehát mindaz, ami jellemezte ezt a civil hajdú mentalitást. Úgy gondolom, hogy ezek a tanulmányok különös szerepet játszanak a mai magyar történetírásban.

Az utóbbi időben nagyon sok alkalommal idézték már fel Magyarországon az első világháborúban – annak évfordulóin, új szellemben – történteket. A böszörményiek ezen a téren is élen jártak. Emellett rendszeresen foglalkoznak a szerzők az 1956-os forradalommal is. Nemcsak a megyeivel, a debrecenivel vagy a böszörményivel, hanem az egész ország összefüggéseivel. A széles látókörbe helyezéssel pedig olyan kutatásokat végeztek, amelyek feltárják, hogyan történt a málenkij robot, a Vörös Hadseregnek a civil lakosságot elhurcoló akciója, vagy korábban az első világháború katonáiról, hősi halottairól, illetve egy másik kötetben a reformátusság szerepéről készült tanulmányok. Ez utóbbinál tudjuk azt, hogy az egyik legjelentősebb református központ Debrecen mellett Hajdúböszörmény volt. És foglalkoznak mindig azzal, hogyha valamilyen módon meg kell védeni szellemileg vagy esetleg fegyverrel a hajdúság értékeit és hagyományait, mindig vállalták, mint a könyv címe is mutatja, inkább törni, mint hajolni. Ez is mutatja azt, hogy Hajdúböszörményben a művészetet, a kultúrát, az építészetet mindig a régi eszmékre alapozva, megújult gondolatokkal élik meg. Úgy gondolom, hogy ilyen és hasonló kötetek megjelenése fontos szerepet játszik a magyar helytörténeti írásban, Hajdúböszörménytől kezdve szerte a többi megyében. Befejezésül egy gondolatot szeretnék megfogalmazni a periodika stílusáról. Ugyanis a szerzők minden esetben nagyon alapos kutatómunkát végeztek, másrészt jól olvasható, magától értetődő módon írják tanulmányaikat. Kerülve a monográfiák túl részletező, nehezen olvasható stílusát. Végül meg kell említeni, hogy milyen fontos szerepe van a könyvek megjelenésében, a konferenciák szervezésében, a kiállítások rendezésében a helyi levéltár vezetőjének, Varjasi Imrének, aki főszerkesztője is a sorozatnak. Várjuk a folytatást, amely ismereteink szerint már nyomdában van, és 2023 januárjában jelenik meg „Nyavalya törjön, guta üssön – rettegett betegségek egykoron" címmel.

Filep Tibor történész

(A kiadvány a hajdúböszörményi fióklevéltárban kapható. Közszolgálati füzetek 15-16. Inkább törni, mint hajolni. Kiadó: Hajdúböszörmény város Polgármesteri Hivatala, Szerkesztő: Varjasi Imre Hajdúböszörmény 2021 (megjelenés éve 2022) 168 oldal)